

de mens.^{uvv}.nu magazine

April - mei - juni 2024 | 13de jaargang nr. 2 | Verschijnt driemaandijks
V.u.: Raymond Verdyck - Afgiftekantoor maaspost Brussel X - P900224

Dossier
Democratie

Actua
Vrijzinnig humanistische
verkiezingen

**“Een veiligere digitale omgeving
creëren en de rechten van
gebruikers beschermen”**

Thierry Geerts over de digitalisering van de samenleving

vrijzinnig humanistisch tijdschrift
voor iedereen

de mens.^{uvv}.nu
is vrijzinnig humanistisch

deMens.nu Magazine is een gratis vrijzinnig humanistisch tijdschrift dat vier keer per jaar verschijnt.

De redactie van deMens.nu Magazine is niet verantwoordelijk

voor de inhoud van de door derden geleverde artikels.

Dit magazine is auteursrechtelijk beschermd.

Onder auspiciën van de Unie Vrijzinnige Verenigingen vzw.

Conform de wet tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens (8 december 1992) en de algemene verordening gegevensbescherming (AVG - EU 2016/679) herinneren we je eraan dat een aantal van je persoonsgegevens werden opgenomen in ons adressenbestand. Dit magazine wordt enkel opgestuurd op uitdrukkelijke aanvraag en/of met uitdrukkelijke toestemming.

Via schriftelijk verzoek, gericht aan Anne-France Ketelaer, algemeen directeur deMens.nu, Brand Whitlocklaan 87 bus 9 te 1200 Sint-Lambrechts-Woluwe, of via privacy@deMens.nu kan je de inzage, correctie of verwijdering van je opgeslagen persoonsgegevens verkrijgen.

Reacties op dit nummer kan je steeds mailen naar info@deMens.nu

Gedrukt op papier afkomstig van duurzaam bosbeheer

Lid van WE MEDIA

Democratie

2

2024 is een belangrijk jaar voor de democratie in ons land. Met z'n allen trekken we naar de stembus om vertegenwoordigers voor verschillende bestuursniveaus te verkiezen. Een eerste keer op 9 juni voor de federale, regionale en Europese verkiezingen, een tweede keer op 13 oktober voor de lokale verkiezingen. Niet alleen in eigen land gaan de burgers stemmen, ook de Verenigde Staten, het

vlaggenschip van de westerse democratie, maken zich op voor een nieuwe krachtmeting. Alle ogen zijn gericht op het resultaat van de presidentsverkiezingen aldaar en de mogelijke impact ervan op Europa en de rest van de wereld.

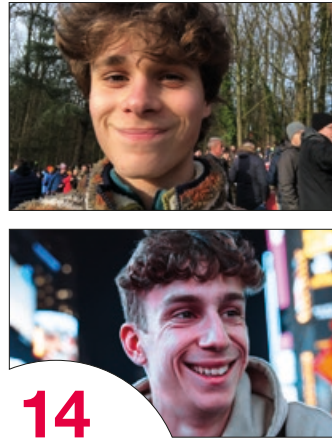
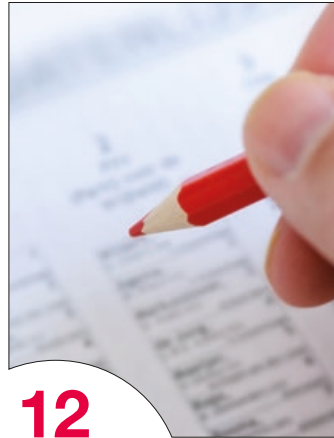
Democratie is echter meer dan om de zoveel jaar een stem uitbrengen. Een gezonde democratie voorziet in grondrechten en burgerlijke vrijheden in overeenstemming met de mensenrechten. Democratie betekent ook maatschappelijke betrokkenheid, niet alleen van politici, maar van alle burgers. De democratische principes vormen het fundament voor een vrije, humane en inclusieve samenleving. En het democratische systeem verdient het om met vuur verdedigd te worden tegen alles en iedereen die het wil ondermijnen.

Het dossier van dit magazine gaat dieper in op verschillende aspecten van de democratie. Hoe is de democratie zoals we die vandaag kennen, ontstaan en geëvolueerd door de geschiedenis heen? Wat was de invloed van de Verlichting, de Franse Revolutie en Napoleon? Waarom gedijt het extreemrechtse gedachtegoed zo goed in bepaalde regio's en meer nog, wordt er voldoende geluisterd naar zij die een proteststem uitbrengen? Wat is de voedingsbodem voor hun woede en onbehagen? Is de polarisatie in de samenleving toegenomen? En wat is het verschil tussen democratische en toxische polarisatie? Hoe kan je desinformatie en nepnieuws herkennen en ontrafelen? En op welke manier kijken jongeren naar de democratie?

Naast het dossier heeft dit nummer nog veel moois te bieden. Thierry Geerts, die twaalf jaar lang aan het roer van Google België en Luxemburg stond, focust op de digitalisering van de samenleving. En er is nieuws uit eigen huis: deMens.nu lanceert de campagne *Hoe vrij denk jij?* én verkiest een nieuwe voorzitter, Raymonda Verdyck, voormalig afgevaardigd bestuurder van het GO! onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap. Maar ontdek het vooral zelf. Veel leesplezier.

Hilde Vandervelde

Inhoud

**Een vrijzinnig
humanistisch
magazine voor
iedereen**

Dit magazine bevat een toegankelijke mix van luchtige en diepgravende artikels over eigentijdse onderwerpen die verband houden met vrijzinnig humanisme.

Vrijzinnig humanisten geloven in de mens en plaatsen die centraal

De verantwoordelijkheid voor zin en moraal ligt voor vrijzinnig humanisten bij de mens. We bepalen zelf hoe we ons leven zin geven in het hier en nu, en dat doen we met respect voor de keuze van anderen en voor de natuur. We streven daarom ook naar een warme en solidaire democratische samenleving waar elk individu zich ten volle kan ontplooiën. Hoewel iedereen anders is, zijn we gelijkwaardig en moeten we onszelf kunnen zijn.

Vrijzinnig humanisten kijken kritisch naar de wereld en naar zichzelf

We aanvaarden niet zomaar wat anderen zeggen, maar oordelen zelf wat goed is en wat slecht. Dé waarheid bestaat immers niet en dus kan niemand die opleggen. Daarom stellen we alles in vraag tot we nieuwe inzichten hebben. Het is onze ultieme vrijheid: het mogen veranderen van mening.

Vrijzinnig humanisten zijn een bont allegaartje

Jong en oud, rijk en arm, uit alle hoeken van de wereld ... We geven allen zelf zin aan ons leven en maken er samen het beste van. Hier en nu en met vertrouwen in de toekomst.

deMens.nu Magazine is er voor vrijzinnig humanisten, maar ook voor iedereen die zich betrokken voelt bij onze samenleving en zeker ook voor nieuwsgierigen.

6 Onderhuids

Interview met Thierry Geerts, gedurende twaalf jaar CEO van Google België en Luxemburg

11 Vrijzinnige barometer

Tijd voor een hervorming van de abortuswetgeving

12 Wetenschappelijk onderzocht

Afschaffing opkomstplicht, een goed idee?

14 Jong.nu

Interview met Emile T'joen en Marius Caudron, winnaars Schoolwedstrijd Herman De Croo Centrum

17 Dossier

Democratie

45 Column Kurt Van Eeghem

Zo 'chill' nu ook weer niet

46 Achter de schermen

De inzichten

47 Ingezoomd

Nieuwe voorzitter deMens.nu

48 Vrijwilligers van bij ons

Tom Waege en André Vansteenbrugge, vrijwilligers bij Vrijzinnig Ronse en het huisvandeMens Ronse

50 Een bank vooruit

Ruben De Henauw, leerkracht niet-confessionele zedenleer, over democratie en verkiezingen

51 Breinpijn

Puzzel mee en maak kans om een boek te winnen

52 Van de bovenste plank

Recensies van de boeken *Draw for Change*, *De humanisten* en *Araya* en het bordspel *Heat*

54 Actua

Vrijzinnig humanistische verkiezingen

56 Op het terrein

De zaken die ertoe doen

57 Achter tralies

Omgezet in positiviteit en stabiliteit

58 Column Tinneke Beeckman

Elk individu weerspiegelt zijn tijd

59 Levenskunst

60 Het huisvandeMens in je buurt

Adressen en contactgegevens

**“Voor mij primeert
de schoonheid
van de mens”**

Interview met Thierry Geerts

Het kantoor van de man met wie we hebben afgesproken, bevindt zich in Brussel tegenover het Huis van de Europese geschiedenis. In dat museum blik men terug op het ontstaan van Europa. Na ons gesprek met Thierry Geerts, gedurende twaalf jaar de CEO van Google België en Luxemburg, beseffen we dat de digitale toekomst van Europa aan de overkant van dat museum wordt geschreven, in de kantoren van 's werelds bekendste zoekmachine.

Jurgen Slembrouck - foto's © Jeroen Vanneste

In je boek *Homo digitalis* beschrijf je de digitale revolutie. Wat moeten we daaronder verstaan?

De digitale revolutie moeten we niet alleen als de vierde industriële revolutie beschouwen, maar ook als de derde culturele revolutie. Het is precies de digitalisering die de overgang tussen de voorafgaande revoluties markeert. Na de uitvinding van het schrift en later de boekdrukkunst wordt de verspreiding van informatie door de digitalisering opnieuw versneld en toegankelijk voor een groot publiek. Tijdens de eerste culturele revolutie konden mensen informatie op schrift stellen, maar slechts een beperkt aantal personen bereiken. Dat verbeterde sterk met de komst van de boekdrukkunst. Echter, de schaal waarop we vandaag informatie met elkaar kunnen delen, is ongezien. Vandaag zijn vijf miljard mensen op de een of andere manier digitaal en met elkaar verbonden. Ze kunnen in realtime, zonder afhankelijk te zijn van tussenschakels zoals uitgeverijen, informatie uitwisselen.

Door het wegvallen van die intermediaire structuren kan je de digitalisering ook als een vorm van democratisering beschouwen. Informatiecreatie en -verspreiding komen steeds meer in handen

van gewone burgers. Zij kunnen allerlei vormen van content, die niet beperkt blijft tot geschreven teksten, met elkaar delen. Ter illustratie vergelijk ik graag met het bezit van een encyclopedie. Vroeger bundelde die alle kennis waarover men beschikte. Maar alleen wie gefortuneerd was, kon zich zo'n encyclopedie veroorloven en bovendien was de informatie die ze bevatte na een tijd verouderd. Vandaag heeft iedereen die een smartphone bezit, een encyclopedie op zak. Die neemt amper plaats in, de informatie is steeds actueel en kan op een gebruiksvriendelijke manier geraadpleegd worden. En een smartphone is ook zoveel meer dan alleen maar een encyclopedie: hij is ook een camera, een telefoon, een gps ...

Gelet op de vele toepassingen ligt het eigenlijk voor de hand dat die technologie ons op allerlei manieren beïnvloedt. Door de technologie kunnen we bijvoorbeeld betekenisvolle relaties met anderen aangaan zonder dat we elkaar in levenden lijve hoeven te ontmoeten. Jongeren worden in de Engelse taal geïnitieerd door online te gamen en met buitenlandse gamers te praten. Bij problemen passen we ook nieuwe strategieën toe. Toen mijn elektrische auto een fout meldde, was mijn eerste gedachte dat ik een afspraak

met de garagist moest maken. Mijn dochter daarentegen nam haar smartphone en slaagde erin het probleem op te lossen door een YouTube-filmpje te bekijken.

Een andere manier om over die democratisering te reflecteren, is om stil te staan bij de financiële waarde die zo'n smartphone heeft. Een Amerikaanse universiteit heeft uitgerekend dat alle technologie die je vandaag op zak hebt, in 1989 een waarde van dertig miljoen euro vertegenwoordigde. Met mijn boek heb ik een eerste aanzet gegeven, maar ik denk dat de impact van de digitalisering voer is voor een nog diepgaandere analyse en dat zowel sociologen als filosofen daar een hele kluit aan hebben. Ik ben al in gesprek getreden met sociologen van de Vrije Universiteit Brussel en dat vond ik alvast enorm verrijkend.

Je studeerde zelf ook aan de Vrije Universiteit Brussel?

Inderdaad, ik studeerde voor handelsingenieur aan de VUB en aan de Solvay Brussels School of Economics and Management. Voor mijn studies keerde ik terug naar de stad waar mijn ouders elkaar tijdens hun artsenopleiding aan de Université Libre de Bruxelles leerden kennen en waar ik tot mijn vierde woonde. Kiezen voor Brussel was vanzelfsprekend voor mij, omdat ik in Antwerpen niet op kot mocht en in Brussel wel. In het secundair liep ik school in het atheneum van Berchem. Het onderwijsniveau lag er erg hoog en ook toen al zette men er volop in op gelijke kansen en zorgde men ervoor dat niemand uit de boot viel. Ik heb er een fantastische

tijd beleefd en dankzij die jaren in het atheneum is bij mij het besef gegroeid dat goed onderwijs vooral gericht moet zijn op het verwerven van inzicht en niet zozeer op het louter memoriseren van leerstof of het maken van taken. Daardoor kon ik later aan de universiteit openbloeien en leerde ik er om projecten samen met anderen tot een goed einde te brengen.

Is dat ook de reden waarom je *Homo digitalis* hebt geschreven? Om inzicht te geven in de impact van de digitale revolutie?

Ik heb dat boek in de eerste plaats geschreven omdat ik me zorgen maak over het succes van het hedendaagse populisme. Toen ik jong was, leefde ik in de overtuiging dat populistische ideologieën hun beste tijd hadden gehad, maar in de jaren negentig was het bruusk wakker worden. Extreemrechts haalde in Antwerpen twintig procent van de stemmen. Die trend lijkt niet gekeerd, want vandaag zegt dertig procent van de Vlamingen voor extreemrechts te zullen kiezen. Je zou dan kunnen denken dat dat een louter politieke aangelegenheid is. Iets waarover je je als bedrijfsleider geen zorgen moet maken. Gelukkig echter zijn bedrijfsleiders zich tegenwoordig veel meer bewust van hun maatschappelijke verantwoordelijkheid. Bijvoorbeeld wanneer het over duurzaamheid, maar ook over het diversiteitsvraagstuk gaat.

Ook ik stelde me de vraag welke rol ik als CEO van Google te spelen had. Hoewel ik daarvoor nooit belangstelling voor geschiedenis had, ben ik me door het succes van populistische partijen in de

opkomst van het nazisme gaan interesseren. Vrij snel begreep ik dat populistische angst van mensen exploiteren. En waar zijn mensen vandaag bang voor? Inderdaad, digitalisering. Want die gaat snel en heeft een reële impact op het concrete leven van mensen, terwijl tegelijkertijd de meesten geen kennis hebben van de onderliggende technologie die haar aanstuurt. En dus zijn mensen bang, omdat ze het gevoel hebben er geen vat op te hebben.

Wat bovendien ook niet bevorderlijk is, is de rol van de media, die de digitalisering vaak erg eenzijdig voorstellen. Iedere dag gebeuren er tientallen ongelukken met auto's en daar kraait geen haan naar. Maar als er waar dan ook ter wereld één auto crasht die zelfrijdende technologie aan boord heeft, dan is dat wereldnieuws. Dat is jammer, want op die manier maken ze mensen alleen maar bang voor de digitale transformatie. Media moeten de digitalisering veel meer duiden, zodat iedereen ze begrijpt en er de voordelen van leert waarderen. We weten bijvoorbeeld dat er door die zelfrijdende technologie in de toekomst minstens één miljoen minder verkeersdoden zullen vallen.

Daarmee ontken ik uiteraard niet dat er ook gevaren aan de digitalisering zijn verbonden. De grootste uitdaging ligt zeker in het bestrijden van cybercriminaliteit, maar in wezen is de digitalisering van de samenleving iets positiefs. Ter illustratie hoef je maar te denken aan hoe we de coronacrisis zijn doorgekomen. De economie is niet volledig stilgevalen, maar kon dankzij e-commerce overleven.

Mensen konden via videobellen met elkaar in contact blijven en wat de meesten waarschijnlijk onderschatten, is dat we erin geslaagd zijn om binnen de termijn van één jaar een werkzaam en veilig vaccin te ontwikkelen. Dat is nooit eerder in de geschiedenis vertoond en dat is alleen gerealiseerd dankzij de digitalisering. Die maakte het mogelijk om specialisten van een vakgebied in realtime te verbinden. Of liet toe om de dataset van een virus uit een Chinees laboratorium haast gelijktijdig in een onderzoekscentrum aan de andere kant van de wereld te analyseren. Precies omdat die data gedigitaliseerd zijn. Zonder de digitalisering waren er waarschijnlijk veel meer slachtoffers gevallen.

Hoe moeten we de impact van artificiële intelligentie op de digitale revolutie inschatten? Is er sprake van een nieuwe kwalitatieve sprong?

Ik denk het niet. Het is begrijpelijk dat we allemaal versteld staan van ChatGPT, maar het gebruik en de toepassing van AI is eigenlijk al in 2006 gestart, toen mensen Google Translate zijn beginnen te gebruiken. Alle hedendaagse technologie die ik in mijn boek beschrijf, wordt al door AI aangestuurd. Google Translate is een puur statistisch model dat voorspellingen maakt en dat werd ontwikkeld door heel veel vertaalde teksten, die digitaal beschikbaar waren, als basis te gebruiken. Ook een toepassing als Google Photos is louter geconcentreerde AI. Het lijkt natuurlijk spectaculair dat ChatGPT volledige teksten kan produceren, maar de onderliggende technologie wordt, zoals gezegd, al veel langer gebruikt.

“Je kan digitalisering ook als een vorm van democratisering beschouwen”

De digitalisering heeft duidelijk positieve effecten, maar we mogen toch niet blind blijven voor de gevaren die eraan verbonden zijn?

Die gevaren zijn er zeker ook. Met name sociale media hebben een verslavend element waarover we naïef zijn geweest en waartegen we de jeugd onvoldoende in bescherming hebben genomen. In de lagere school krijgen jongeren les over verkeersveiligheid, omdat er gevaren aan het verkeer zijn verbonden. Maar in 1995 hebben we ook een digitale snelweg gebouwd en hoeveel aandacht in de eindtermen besteden we aan kennis over digitale veiligheid? (*geagiteerd*) Geen enkele. Dat is haast crimineel te noemen. We hebben de voorbije dertig jaar nagelaten om jongeren weerbaar te maken en hen te leren wat je wel en vooral wat je beter niet op sociale media deelt. Of om hen te leren om de tijd die ze op sociale media spenderen, te beperken tot ongeveer een half uur. Daarbij is het uiteraard belangrijk om als ouder zelf het goede voorbeeld te geven. Wanneer wij met het gezin aan tafel zitten, dan gaat de smartphone onverbiddelijk weg.

Je verwijst terecht naar de rol van het onderwijs, maar je kan er natuurlijk niet alle verantwoordelijkheid op afschuiven, ook de ontwikkelaars van de digitale technologie hebben een verantwoordelijkheid?

Inderdaad, en een aantal spelers op de markt heeft die verantwoordelijkheid niet of onvoldoende genomen. Ik ben dus blij dat

er vandaag wetgeving is. De Digital Services Act (een Europese verordening, red.) heeft tot doel om een veiligere digitale omgeving te creëren en verplicht de aanbieders van de technologie om de rechten van gebruikers te beschermen, ook die van kinderen. Ik ben daar echt een groot voorstander van, omdat ik uit eigen ervaring weet dat sociale media niet zonder gevaar zijn. In mijn gezin ben ik daar van heel nabij mee geconfronteerd geweest. Ik ben gaan beseffen hoe het krijgen van likes verslavend kan werken en dus ook hoe pijnlijk het kan zijn om die likes niet te krijgen of hoe destructief online pesten kan zijn. Precies daarom is het belangrijk om ook in het onderwijs op de gevaren te wijzen. Wanneer we kinderen al op jonge leeftijd met de technologie vertrouwd maken en hen leren om er op een gezonde manier mee om te gaan, dan zullen ze er later in de puberteit of op volwassen leeftijd niet het slachtoffer van worden, maar er op een verstandige manier van kunnen gebruikmaken.

Tot slot, waar moeten we Thierry Geerts levensbeschouwelijk situeren?

Ik ben een humanist met een sterk rechtvaardigheidsgevoel. Voor mij primeert de schoonheid van de mens. Ik heb belangstelling voor andere levensbeschouwingen en bestudeerde die tijdens verschillende reizen. Daardoor werd ik me ook bewust van het gevaar van indoctrinatie en van hoe levensbeschouwelijke structuren de menselijke vrijheid en nieuwsgierigheid soms kunnen beknotten. Net als voor het populisme moeten we daar steeds waakzaam voor blijven.

Tijd voor een hervorming van de abortuswetgeving

Binnen het vrijzinnig humanisme is zelfbeschikkingsrecht fundamenteel. Vanuit dat recht beschikt de vrouw zelf over haar eigen lichaam en bepaalt zij of ze kinderen wenst. Als bevoorrechte partner bij de campagne *Abortus, en dan?* van Luna vzw en VUB Dilemma ondersteunt deMens.nu dan ook voluit de vraag om een uitbreiding van de huidige abortuswet.

De wet van 15 oktober 2018 betreffende de vrijwillige zwangerschapsafbreking haalde abortus deels uit het strafwetboek. Daarbij werd het begrip noodsituatie geschrapt, werd de arts verplicht om door te verwijzen en werd er een strafbaarstelling bepaald voor wie de toegang tot abortus probeert te verhinderen.

De huidige wet dient vandaag de dag evenwel verder te worden verfijnd: dezelfde straffen bij het niet naleven van de wettelijke voorwaarden blijven immers behouden.

Daarom pleit deMens.nu dan ook voor een algemene hervorming van de abortuswetgeving naar een modern kader dat de rechten van de vrouw maximaliseert.

De bedenktijd van zes dagen dient afgeschaft te worden. Bovendien is de terminologie van de verplichte 'zesdaagse periode van reflectie' vaag en belast die vrouwen mentaal onnodig. Zij hebben dat proces immers al doorlopen op het ogenblik dat ze een abortus vragen.

Uit de gegevens van de Vlaamse abortuscentra blijkt dat zeven op de tien vrouwen, eens ze in een abortuscentrum toekomen, sowieso al zeker van hun beslissing zijn. (Confer ook het rapport *De beslissing tot abortus in Vlaanderen: het maatschappelijke, relationele en individuele verhaal*, Joke Vandamme, Ann Buysse en Guy T'sjoen.)

Daarenboven dient de huidige termijn van twaalf weken waarbinnen vrouwen een zwangerschapsafbreking kunnen ondergaan, verder opgetrokken te worden.

Vrouwen die al dan niet in bijzonder precaire psychosociale omstandigheden verkeren, hoeven dan niet naar het buitenland te reizen voor de uitoefening van hun fundamenteel recht. De meest kwetsbare vrouwen kunnen zich die trip niet eens veroorloven.

In Nederland kan abortus tot vierentwintig weken, maar het grootste aantal zwangerschapsafbrekingen boven de twaalf weken zijn zwangerschappen van buitenlandse vrouwen die door de wetten in hun eigen land genoodzaakt zijn hulp in Nederland te zoeken.

Tot slot blijft deMens.nu ervoor pleiten om de abortusprocedure verder te decriminaliseren. Want hoewel de wet op papier uit het strafwetboek is gehaald, blijven de strafrechtelijke sancties voor zowel vrouw als arts bestaan als ook maar één van de voorwaarden in artikel twee van de huidige wet niet wordt nageleefd. Ook het regelen van toegang tot vrijwillige zwangerschapsafbreking en dringende medische hulp voor vrouwen zonder toegang tot zorg in België is een vereiste. Voor ongewenst zwangere vrouwen zonder wettig verblijf in België wordt die toegang momenteel te veel belemmerd door de complexe administratieve procedures bij de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW's).

Vanuit deMens.nu blijven we ervoor pleiten om via een vereenvoudiging en harmonisering van de procedures voor dringende medische hulp ervoor te zorgen dat vrijwillige zwangerschapsafbreking eindelijk een effectief recht voor alle vrouwen wordt, ongeacht hun levensomstandigheden of hun administratieve situatie.

Persbericht verstuurd op 24 januari 2024 en ondertekend door Freddy Mortier, voorzitter deMens.nu, en Anne-France Ketelaer, algemeen directeur deMens.nu.

Abortus, en dan?

Uit cijfers van de Vlaamse abortuscentra blijkt dat de nood aan kwalitatieve abortuszorg groter is dan ooit. Abortus hoort bij het leven en is van alle tijden. Het is bijna zeker dat jij of iemand om wie je geeft, op een bepaald moment in het leven abortuszorg nodig zal hebben. De stilte en het zwart-witdenken eromheen helpen niemand om de juiste keuze te maken.

De campagne van Luna vzw pleit voor meer begrip en minder taboe rond abortus en zwangerschapskeuzes, en voor een abortuswet die mee is met de tijd.

Meer informatie op: www.abortusendan.be en www.deMens.nu

Afschaffing opkomstplicht, een goed idee?

Bij de komende gemeente- en provincieraadsverkiezingen in België op 13 oktober 2024 is de opkomstplicht voor het eerst in meer dan 130 jaar niet meer van toepassing, althans in Vlaanderen. Op die beslissing kwam heel wat kritiek, zowel van politici als van politicologen. Maar wat zijn de voor- en nadelen van een opkomstplicht? Garandeert die burgerplicht de representativiteit van de democratie of tast ze net de integriteit van de verkiezingen aan?

Philipp Kocks

Evolutie van het stemrecht in België

De opkomstplicht in België bestaat al sinds 1893, het jaar waarin het algemeen meervoudig stemrecht voor mannen werd ingevoerd. Vanaf dan was elke man vanaf 25 jaar verplicht om naar het stembokje te trekken. Afhankelijk van zijn opleidingsniveau en hoeveel belastingen hij betaalde, kreeg hij één, twee of drie stemmen. Pas in 1919 werd het meervoudig stemrecht afgeschaft en vervangen door het enkelvoudig stemrecht. Het zou nog tot 1948 duren vooraleer vrouwen mochten gaan stemmen. Ook de kiesgerechtigde leeftijd werd in de loop der jaren geleidelijk aan verlaagd.

Tegenwoordig ziet het stemrecht er dus helemaal anders uit dan een dikke honderd jaar geleden. Bij de verkiezingen van 2018 en 2019 was iedere Belgische burger vanaf 18 jaar verplicht om zowel bij de federale, de regionale, de Europese als de lokale verkiezingen naar de stembus te gaan. Kwam je niet opdagen en had je geen volmacht voorzien, dan riskeerde je een boete. In de realiteit werden die boetes nooit uitgedeeld, maar de wet is duidelijk. Je bent verplicht om naar de stembus te trekken. Voor alle duidelijkheid, opkomstplicht is geen stemplicht. Je hebt het volledige recht om ongeldig of blanco te stemmen. België is trouwens een van de weinige landen in de wereld dat een opkomstplicht kent.

Bij de federale, regionale en Europese verkiezingen op 9 juni 2024 blijft de opkomstplicht gelden, maar bij de lokale verkiezingen op 13 oktober 2024 geldt de opkomstplicht niet meer in Vlaanderen, wel in Wallonië en Brussel

Bij de verkiezingen van 2024 verandert er het een en ander. De opkomstplicht voor de federale, regionale en Europese verkiezingen op 9 juni blijft gelden. Bij de Europese verkiezingen wordt de kiesgerechtigde leeftijd verlaagd tot 16 jaar. Ook voor de 16- en 17-jarigen geldt de opkomstplicht.

De grootste verandering echter ondergaan de lokale verkiezingen op 13 oktober, want daar geldt de opkomstplicht niet meer. Althans in Vlaanderen. In Wallonië en Brussel blijft de opkomstplicht gelden. Dat wil dus zeggen dat je die dag in Vlaamse gemeenten niet verplicht bent om bij de lokale verkiezingen, dat zijn de gemeente-, provincie- en districtsraadsverkiezingen, te gaan stemmen.

Voor- en nadelen van de opkomstplicht

Op die beslissing kwam heel wat kritiek van politici, maar ook van politicologen. In de masterproef van Freija Vandevenne, *Gevolgen voor de Belgische bevolking bij het afschaffen van de opkomstplicht*, ingediend aan de Universiteit Gent in 2020, worden potentiële voor- en nadelen van de opkomstplicht opgesomd. Vandevenne stelt dat de opkomstplicht zorgt voor een brede participatie van burgers, wat essentieel is voor de representativiteit van de democratie. Volgens haar garandeert die plicht dat verschillende stemmen en belangen hun weg naar het politieke discours vinden.

Daarnaast moedigt de opkomstplicht ook alle sociale groepen aan om te stemmen en minimaliseert ze het risico op onevenredige vertegenwoordiging van bepaalde demografische groepen. Uit bevragingen distilleerde de onderzoekster dat vooral laagopgeleiden en minderheidsgroepen de minste interesse vertonen om naar de stembus te trekken. Een plicht zet burgers aan om zich over politieke zaken te informeren, wat een beter ingelicht electoraat bevordert.

Vandevenne heeft in haar thesis ook aandacht voor de nadelen van de opkomstplicht. Critici beweren bijvoorbeeld dat verplicht stemmen

een inbreuk op de individuele vrijheid vormt, omdat het de deelname aan een proces dwingt waar sommigen zich misschien liever van onthouden. Er is ook de bezorgdheid dat het zou kunnen leiden tot ongeïnteresseerde kiezers die blanco of ongeldige stemmen uitbrengen, wat de integriteit van de verkiezingen zou kunnen aantasten. Daarbovenop zou de verplichting sommige burgers kunnen vervreemden van de politiek, waardoor wat een burgerplicht of -recht zou moeten zijn, verandert in een ervaren last.

Het belang van representativiteit

Wat het uiteindelijke resultaat van de afschaffing van de opkomstplicht zal zijn, zullen we uiteraard pas na de lokale verkiezingen in oktober weten. Maar veel politicologen betwijfelen of die beslissing positieve gevolgen zal hebben. De afschaffing van de opkomstplicht zou het landschap van de Belgische democratie aanzienlijk kunnen veranderen. Doordat lagere socio-economische groepen zonder dat mandaat minder geneigd zouden zijn om te gaan stemmen, zal de maatschappelijke vertegenwoordiging scheefgetrokken worden en zullen bepaalde belangen mogelijk gemarginaliseerd worden.

Er zullen ongetwijfeld veel campagnes en initiatieven ontstaan waarbij ingezet wordt op het zo hoog mogelijk houden van de stembereidheid bij de burgers, maar daar kruipt tijd en geld in. Dat zijn middelen die misschien nuttiger besteed kunnen worden, aan informeren en sensibiliseren van de kiezer bijvoorbeeld.

Wat in elk geval weinig goeds voorspelt, is de situatie in Nederland, waar de opkomstplicht voor alle verkiezingen in 1970 werd afgeschaft. Bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2022 trok maar 51 procent van de stemgerechtigden naar de stembus. De federale verkiezingen van 2023 deden het iets beter, met een opkomst van 77,6 procent. Maar bij de vorige Europese verkiezingen in 2019 daagde maar 42 procent van de burgers op om een stem uit te brengen. Van representativiteit lijkt daar nog weinig sprake.

Emile T'joen

“Politiek is ieders verantwoordelijkheid”

Jaarlijks vindt de Schoolwedstrijd Herman De Croo Centrum plaats, waarbij tal van laatstejaars uit het secundair onderwijs een verhandeling schrijven of een video maken over een actueel onderwerp. De 35ste editie had als thema: ‘Waar of niet: fake news?’ Wij spraken met de winnaars van 2023, Emile T’joen en Marius Caudron, allebei achttien. Zij mochten hun prijs in ontvangst nemen uit handen van Thierry Geerts, voorzitter van de jury en de toenmalige CEO van Google België en Luxemburg.

Dimitri De Smet

Inzicht hebben en ingrijpen om mensen te beschermen

Emile, hoe ben jij bij de wedstrijd terechtgekomen? Sprak het thema fake news je aan?

Alle zesdejaars van onze school hebben rond dat thema gewerkt. Daarop koos de school de vijf beste teksten en stuurde die in voor de wedstrijd. En plots, net voor mijn examen geschiedenis, kwam mijn leerkracht Nederlands mij vertellen dat ik had gewonnen. Fake news an sich ligt me niet echt. Maar ik ga dit jaar voor het eerst stemmen, ik ben dus wel met politiek bezig, omdat ik dat ieders verantwoordelijkheid acht. De impact van fake news op de maatschappij vond ik interessant en het was dan ook niet moeilijk om daar een werk over te maken.

Draagt de politiek een verantwoordelijkheid bij fake news?

Momenteel is er inderdaad een probleem. Denk aan artificiële intelligentie, die uiteraard ook bij fake news zal worden gebruikt, of aan genbewerking en crispr. Allemaal ontwikkelingen die ontzettend veel mogelijkheden bieden en waarin fors wordt geïnvesteerd. De politiek weet vaak niet goed wat te doen. Die evoluties zijn volledig nieuw, waardoor men te laat reageert of te traag in actie schiet. En dat is gevaarlijk. Die techreuzen zijn goed voor de economie, dus je wil die niet te veel aan banden leggen. Tegelijk is het belangrijk dat je inzicht hebt in wat ze doen en ondernemen, dan kan je daarop ingrijpen om mensen te beschermen. Bijvoorbeeld door algoritmes te temperen, voorkomen dat een gebruiker in een informatiebubbel terecht komt. Socialemediaplatformen zijn niet gebaat bij het stoppen van fake news, want dat type berichten heeft een grote wowfactor. Daardoor blijven gebruikers langer actief op het platform. De verantwoordelijkheid van politici bestaat erin om tijdig in te grijpen.

Moeten de bedrijven niet meer verantwoordelijkheid nemen?

Vanuit een moreel standpunt wel, maar daar wringt het schoentje. Mochten ze er zelf niets bij te verliezen hebben, dan zou dat veel

sneller gebeuren, maar voor hen is het ook een moeilijke afweging. We zien bijvoorbeeld dat Facebook het de laatste jaren toch hard te verduren krijgt. Er rijzen vragen rond privacy. Mensen zijn niet bang om een platform links te laten liggen als het niet meer volgens hun morele waarden wil werken. Bedrijven zullen er dus ook bij gebaat zijn om daar rekening mee te houden.

Vaak duikt het argument van de vrije meningsuiting op om fake news te verantwoorden.

Het is niet eenvoudig. De vrijheid van meningsuiting is vastgelegd in onze wet, maar er zijn ook limieten aan. Je mag anderen niet aanzetten tot discriminatie, haat of geweld. Ik heb het gevoel dat men daar online moeilijker mee om kan. Terwijl dat eigenlijk net hetzelfde als offline is. Maar mensen voelen zich vrijer om bepaalde zaken te zeggen wanneer ze veilig aan hun computerscherm zitten. Het is niet makkelijk, iedereen moet een stem hebben. Want als mensen het gevoel hebben dat ze hun mening, ook al is die extreem, niet kunnen uiten, dan ga je de onvrede ook voeden. Een gulden middenweg vinden, denk ik dan? Er zijn uitspraken die natuurlijk altijd ontoelaatbaar zijn en daar moeten we consequent in zijn.

Hoe kijk jij naar de toekomst van onze democratie?

Dat is een moeilijke afweging, ik wil niet pessimistisch zijn. Enerzijds is het nooit slecht om op je hoede te zijn en op je strepen te durven staan wanneer nodig. Anderzijds denk ik ook dat onze liberale democratie vandaag sterk gewapend is. Wanneer er ergens iets misloopt, is er nog steeds een instantie die kan ingrijpen. Ik geloof dus niet dat alles plots gaat instorten. Het is wel opvallend dat er heel wat polarisatie en radicalisering in onze maatschappij is. Er zijn mensen die een parallel met de jaren dertig van vorige eeuw trekken, dat is misschien wat sterk, maar het is wel belangrijk dat dat gezegd wordt en dat iedereen daar eens over nadenkt.

Marius Caudron

“
**Bewust
 nadenken, niet
 naïef zijn, maar
 sceptisch**
 ”

Marius, jij koos ervoor om met een video deel te nemen?

Onze leerkracht Nederlands kondigde aan dat we als onderdeel van de les een essay over fake news mochten schrijven of een video mochten maken. Als enige koos ik onmiddellijk voor video. Niet dat ik slecht schrijf, maar ik vind het veel fijner om video's te maken. Ondertussen volg ik lessen in montage en dergelijke (Marius studeert aan Narafi, Luca School of Arts, red.), maar tot voor kort was dat allemaal zelf aangeleerd. Zodra je met een van die grafische programma's kan werken, zoals Photoshop, kan je vaak ook met andere software overweg. Ik kon uren tutorials volgen om iets bij te leren. Het begon bij Fortnite, een online spel, toen ik vijftien jaar was. Mijn neef was er heel goed in. Samen zaten we in een e-sportorganisatie. Hij was speler voor het e-sportteam en ik mocht vervolgens de video's van hun beste en mooiste momenten monteren. Zo ben ik erin gerold.

Hoe kunnen we ons tegen fake news wapenen?

Dat is niet eenvoudig, ik denk vooral door bewust na te denken. Niet naïef zijn, maar sceptisch. Voor mijn filmpje heb ik veel informatie doorgenomen en gelezen. Bijvoorbeeld Wikipedia-pagina's, maar ik ben ook op veel berichten uitgekomen waarvan ik dacht: dat lijkt mij niet plausibel. Kijk zoiets dan ook verder na. Vaak bleek dat die info fout was. Dus dubbelchecken en verschillende bronnen raadplegen. Weet vanwaar je informatie komt.

AI is de toekomst, ook van fake news. Hoe kijk jij daarnaar?

De ontwikkelingen van de afgelopen jaren, zoals ChatGPT en andere AI-toepassingen, zijn enorm. Ik maak regelmatig gebruik van een image generator. Je kan eender wat ingeven en die generator slaagt erin om er een realistisch beeld van te maken. Dat soort technologie zal vaak gebruikt worden bij het aanmaken van fake news. Of ook bij meer gepersonaliseerde toepassingen. Je wil bijvoorbeeld graag een zwembad in je tuin, dan kan je daar letterlijk een beeld van aanmaken. Denk ook aan deepfakes. Als je die video's bekijkt, dan lijken die echt. Ongetwijfeld zijn er al mensen aan het nadenken over hoe we zo'n beelden kunnen markeren als echt of vals. Die technologieën worden ook elke dag geavanceerder én gebruiksvriendelijker. Vroeger moest je een kenner zijn en speciale software hebben. Nu kan je eenvoudigweg op Google zoeken. Iedereen kan het. Regels en wetgeving over het gebruik ervan zullen in de toekomst een belangrijke rol spelen.

Hoe zie jij de toekomst van de democratie?

Een moeilijke vraag. Zelf ben ik niet zo politiek gericht. Maar laat me beginnen met te zeggen dat ik democratie wel belangrijk vind. Omdat we anders ongewenste toestanden krijgen zoals in landen die geen democratisch systeem kennen. In het zesde jaar kregen we les over technocratie, een staat geleid door experts. Daar leek voor mij ook wel iets in te zitten. Maar is dat de oplossing? Nee, toch niet. Ik zou zeggen dat democratie de beste optie is.

Democratie

18 Democratie, het fundament voor een vrije en humane samenleving
Van de theorie naar de praktijk

22 Hoe de Franse Revolutie en Napoleon het zaadje van de democratie plantten
Over de impact van de geschiedenis

26 Het vrouwenstemrecht in België
De weg naar politieke gelijkheid

28 Aan de andere kant van de oceaan
Hoe geld een democratie ondermijnt

30 Democratie verdedigen en versterken
"Niet alles maar veel begint bij luisteren"

34 Over democratische polarisatie
Niet bedreigend, maar verrijkend

36 Nepnieuws herkennen en ontrafelen
Democratie in tijden van desinformatie

39 Hoe vrij denk jij?
Gun jezelf het voordeel van de twijfel

40 Jongeren over democratie
Een verkennende rondvraag

43 Doordacht
Een verzameling weetjes en tips: inspiratie voor de lessen zedenleer

Democratie, het fundament voor een vrije en humane samenleving

Van de theorie naar de praktijk

© Shutterstock.com

Democratie is meer dan om de zoveel tijd een stem uitbrengen bij verkiezingen: de democratische principes vormen de basis voor de best mogelijke samenleving, het komt erop aan om ze ook met volle overtuiging uit te dragen

De Britse machts-politicus Winston Churchill noemde de democratie ooit “de slechtste regeringsvorm, met uitzondering van alle andere vormen die zijn uitprobeerd”. Zijn cynische kijk is te simplistisch. De democratische principes vormen het fundament voor een vrije en humane samenleving. Voor humanisten is het essentieel om wat meer zelfvertrouwen aan de dag te leggen en ons democratische systeem met vuur te verdedigen tegen sluimerend extremisme.

Bert Goossens

Tijdens de Verlichting ontstonden nieuwe politieke geluiden, sociale en liberale bewegingen ijverden voor meer vrijheid, gelijkheid en rechtvaardigheid; zo wordt het beginsel van de scheiding der machten aan de Franse Verlichtingsfilosoof Charles de Montesquieu toegeschreven

De oudste democratie

In de zesde en vierde eeuw voor onze jaartelling kende de Griekse polis Athene een democratisch bestuur. Vrije burgers stemden in een centrale volksvergadering over wetten en bestuursposten. Athene wordt als de oudste democratie beschouwd.

In tegenstelling tot in een dictatuur, waar de macht bij één politieke leider of een beperkte groep ligt, hebben in een democratie de vrije burgers een stem in het gevoerde beleid.

Het onderscheid democratie-dictatuur is niet zwart-wit. Naar de huidige normen is de Atheense democratie allesbehalve perfect: slaven, vrouwen en *metoiken* (vreemdelingen) hadden immers niets in de melk te brokkelen. Vandaag zijn er staten die zichzelf graag de status van democratie aanmeten, terwijl het politieke klimaat er in de praktijk meer van een dictatuur weg heeft. Denk maar aan de 'Democratische' Volksrepubliek Korea waar de bevolking al decennia onder een autoritair regime gebukt gaat of de illiberale democratie van premier Viktor Orbán in Hongarije.

Consensus

Het is fout om te denken dat 'de beschaving' pas is ontstaan met de eerste democratieën. Vroege menselijke samenlevingen, zoals die van jager-verzamelaars, waren meestal klein en afhankelijk van samenwerking binnen de

groep om te overleven. Besluitvorming werd vaak gedeeld en gebaseerd op consensus binnen de gemeenschap.

Systemen van democratie en dictatuur, en alles daartussenin, zijn ontstaan om steeds complexer wordende samenlevingen te ordenen. De democratieën uit de oudheid werden al gauw vervangen door strak geleide monarchieën waarbij religie steevast werd aangewend om de onderdanen in de pas te laten lopen.

Tijdens de Verlichting ontstonden nieuwe politieke geluiden. Sociale en liberale bewegingen ijverden voor meer vrijheid, gelijkheid en rechtvaardigheid. Onder impuls van die progressieve krachten werd het stemrecht ingevoerd. Eerst werd dat nog beperkt tot de rijke, geprivilegieerde en mannelijke klasse. Later zou het algemeen stemrecht zowat overal ter wereld ingang vinden.

Macht

Democratie is meer dan om de zoveel tijd in een stemhokje een bolletje inkleuren. Naast periodieke verkiezingen voorziet een gezonde democratie in grondrechten en burgerlijke vrijheden in overeenstemming met de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Mensen moeten vrij zijn om zich te kunnen informeren, hun mening te kunnen uiten, zich te verenigen, deel uit te maken van het politieke bestel, enzovoort.

Wat liberale democratieën ook van autoritaire systemen onderscheidt, is het beginsel van de scheiding der machten, dat aan de Franse Verlichtingsfilosoof Charles de Montesquieu wordt toegeschreven. Dat politiek-filosofische principe stelt dat de taken en bevoegdheden van de overheid over verschillende instellingen of organen verdeeld moeten zijn, met als doel het voorkomen van machtsmisbruik en het waarborgen van vrijheid en rechtvaardigheid.

In de samenleving zijn er verschillende machten aanwezig, door Montesquieu benoemd als de *trias politica* - de drie staatsmachten. De wetgevende macht, in de vorm van een parlement, is verantwoordelijk voor het maken van wetten. De uitvoerende macht, de regering met aan het hoofd een premier of president, staat in voor het uitvoeren en handhaven van die wetten. De rechterlijke macht beslist over geschillen op basis van die wetten.

Er moet altijd een evenwicht tussen de machten zijn. Daarom is er wederzijdse controle tussen alle machten om te verhinderen dat één macht te groot zou worden. Dat zijn de befaamde *checks and balances*.

Daarbovenop is er ook een belangrijke rol weggelegd voor de vierde macht, met name de pers. Naast het brengen van informatie laten de media diverse opinies aan het woord en controleren ze het politieke toneel.

Controle

In autoritaire systemen ontbreken dergelijke controlemechanismen. Oppositie en subversieve stemmen worden er met geweld de kop ingedrukt. Vaak wordt dat gelegitimeerd door een ideologie, bijvoorbeeld het communisme in China, of een religie, denk aan Saudi-Arabië en Iran.

Naast de trias politica is er in een democratisch bestel ook een breed scala aan belangengroepen en verenigingen. Zo zijn er commerciële lobbygroepen, werkgeversvertegenwoordigers, vakbonden, burgergroepen, ngo's, culturele en levensbeschouwelijke verenigingen ...

Een ander fundamenteel concept is de scheiding van kerk en staat. Dat principe houdt in dat er een duidelijke scheiding tussen religieuze instellingen en overheidsinstanties moet zijn. Dat bevordert de vrijheid van levensbeschouwing en de onafhankelijkheid van de overheid.

In essentie komt het er in een gezonde democratie op neer dat de macht wordt verdeeld en dat zowel burgers als diverse verenigingen en organisaties een stem in het maatschappelijke debat hebben. Die machtsverdeling is essentieel om de principes van gelijkheid, vrijheid en rechtvaardigheid te waarborgen. Er is geen enkele macht in de samenleving die te groot

mag worden en zo de vrijheden van burgers of specifieke bevolkingsgroepen kan beperken.

Wantrouwen

Tot zover de theorie. Hoe is het in de praktijk met de Belgische democratie gesteld?

De *Democracy Index*, een ranglijst van landen samengesteld door de Economist Intelligence Unit, zet België op de 36ste plaats. Vooral de participatie en politieke cultuur zorgen ervoor dat ons land matig scoort.

Critici stellen al langer dat er in België te veel macht bij de besturen van de politieke partijen ligt en te weinig bij het parlement. Parlementariërs moeten in de pas lopen, anders riskeren ze hun verkiesbare plaats kwijt te spelen. Zo worden de principes van Montesquieu met de voeten getreden.

Historicus en auteur David Van Reybrouck pleit al jaren voor democratische vernieuwing. In zijn essay *Tegen verkiezingen* houdt hij een pleidooi voor een lottocratie, een systeem waarbij politici aan de hand van loting worden verkozen. Dergelijke voorstellen hoeven het huidige systeem niet meteen te vervangen, maar kunnen wel een waardevolle aanvulling zijn. Zoals het gelote burgerpanel 'We Need to Talk' dat 34 aanbevelingen opstelde om het bekri-

In een democratisch bestel is er een breed scala aan belangengroepen en verenigingen: zo zijn er commerciële lobbygroepen, werkgeversvertegenwoordigers, vakbonden, burgergroepen, ngo's, culturele en levensbeschouwelijke verenigingen ...

tiseerde systeem van de partijfinanciering te hervormen.

Het is broodnodig dat de politieke wereld openstaat voor vernieuwing. Uit cijfers van Statistiek Vlaanderen blijkt dat het vertrouwen in politieke partijen helemaal onderaan staat op de lijst van diverse instellingen binnen en buiten de overheid. Slechts vier procent van de ondervraagden geeft aan vertrouwen in politieke partijen te hebben. De federale en Vlaamse regering scoren niet veel boven de tien procent.

Polarisatie

Zowel in de klassieke media als op sociale media heerst er eenzelfde teneur: 'de politiek' is mikpunt van kritiek en spot. Dat beleidsmakers op de rooster worden gelegd, is eigen aan een gezonde democratie. Toch lijkt er meer aan de hand.

Vaak wordt er naar de alomtegenwoordigheid van (sociale) media gewezen. In theorie geven sociale media een platform aan burgers en belangengroepen om hun mening in een gedeelde publieke ruimte kenbaar te maken. In de praktijk verleiden ze politici tot steekvlampolitiek en ongenueanceerde slogans. Politici begeven zich in een voortdurende campagnemodus.

Socioloog Luc Huyse is in een column op zijn website ook scherp voor de rol van de

Naast de wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht is er in een democratie ook een belangrijke rol weggelegd voor de vierde macht, met name de pers: journalistieke media brengen informatie, laten diverse opinies aan het woord en controleren het politieke toneel

vierde macht: "Dat kranten en zenders de nervositeit in de Wetstraat opdrijven moet trouwens niet verwonderen. Geagiteerde campagnes produceren goedkope kopij en zendtijd. En emotie is nooit ver weg. Die aanpak, zo zeggen de managers van de pers, levert lezers en luisteraars en kijkers op. Dat een democratie lijdt aan de obsessie met verkiezingen schijnt hen niet te deren."

Extremisme

Zoals Reybrouck in *Tegen verkiezingen* aanhaalt: er heerst een 'democratisch vermoeidheidssyndroom'.

Het klimaat van wantrouwen en onbehagen zorgt ervoor dat populisme en extremisme in België, maar ook daarbuiten, terug zijn van nooit helemaal weggeweest. Of die bewegingen en partijen nu religieus of ideologisch geïnspireerd zijn, ze streven er steeds naar om onze democratische waarden in te ruilen voor een autoritair geleide samenleving.

Sommige experts wijzen erop dat kiezers door zulke partijen misleid worden en niet voldoende geïnformeerd zijn. Anderen vinden dat een te paternalistische analyse. De waarheid ligt ongetwijfeld ergens in het midden. Populisten zetten halve waarheden tot regelrechte leugens in om hun stellingen kracht bij te zetten. Tegelijk gaat het ook over waarden. Extremisten hebben een

ander idee over zelfbeschikking, vrijheid, gender en identiteit dan humanisten.

Wat met politieke partijen die een aanzienlijk deel van het electoraat voor zich winnen, maar een antidemocratisch beleid willen voeren? Hoe tolerant moeten we zijn voor partijen die intolerantie prediken?

Sommige conservatieve denkers stellen dat wanneer extremistische partijen een meerderheid behalen of een coalitie kunnen vormen, het ondemocratisch zou zijn om ze niet te laten regeren. Voor hen is democratie hetzelfde als 'de wil van het volk' of 'de stem van de meerderheid'. Dat is een zeer enge invulling: 'het volk' bestaat niet. De hedendaagse samenleving bestaat uit een superdiverse groep van burgers met wensen en noden die beschermd dienen te worden. Democratie gaat evenzeer over het beschermen van minderheden als over het uitvoeren van de wil van de machthebbers.

Paradox

De Oostenrijks-Britse wetenschapsfilosoof Karl Popper heeft het in zijn werk *The Open Society and Its Enemies* over een 'paradox van tolerantie'. Hij stelt dat onbeperkte tolerantie tegenover intolerantie kan leiden tot de ondergang van de tolerantie zelf. Hij argumenteert dat een samenleving die haar waarden en vrijheden wil behouden, het recht heeft om intolerante ideologieën

te beperken om te voorkomen dat ze haar destructief ondermijnen.

Uit die redenering is in België het befaamde *cordon sanitaire* ontstaan: een *gentlemen's agreement* om extreme partijen toe te laten in het parlement, maar uit te sluiten van een mogelijke regeringsdeelname. Vandaag wordt het cordon door verschillende zelfverklaarde democraten in vraag gesteld.

Het cordon neemt echter niet de onvrede bij de misnoegde kiezer weg. Integendeel, het versterkt de eigen slachtofferpositie. Als de democratische partijen de golf van extremisme willen afwenden, zullen ze antwoorden moeten vinden op reële problemen waarmee burgers geconfronteerd worden. Denk maar aan betaalbaar wonen, de lange wachtlijsten in de zorg, het klimaat, armoede ... Daarbij zullen politieke partijen ook weer in hun eigen ideologische verhaal moeten geloven. Al jaren nemen ze uit electorale overwegingen standpunten van populistische partijen over. Het gevolg is dat ze extremisme legitimeren en zelf in een ideologische identiteitscrisis belanden.

De democratische principes vormen de basis voor de best mogelijke samenleving. Het komt erop aan om ze ook met volle overtuiging uit te dragen.

Hoe de Franse Revolutie en Napoleon het zaadje van de democratie plantten

Over de impact van de geschiedenis

© Shutterstock.com

On 1789 tijdens de Franse Revolutie werd *La Déclaration des droits de l'homme et du citoyen* of de Verklaring van de rechten van de mens en de burger opgesteld, een fundamenteel document dat de basis voor onze huidige maatschappij vormt

Onze democratie zoals we die vandaag kennen, is nog een vrij recent gegeven in de geschiedenis van de mensheid. Het ontstaan ervan situeert zich eind achttiende, begin negentiende eeuw, bij de Franse Revolutie en Napoleon. En wie Franse Revolutie en Napoleon zegt, zegt natuurlijk Johan Op de Beeck, die over beide onderwerpen boeken schreef en podcasts maakte. Een mooie gelegenheid dus om hem enkele vragen voor te leggen.

Wendy Serraris

Johan Op de Beeck: "Napoleon was geen democraat, maar zijn bewind heeft wel net lang genoeg geduurd om de zaadjes van de Verlichting te laten leven en te laten uitgroeien tot de eik waarop we nu zitten. En die eik is de democratie."

Hoe zag de maatschappij eruit voor de Franse Revolutie in 1789 begon?

De maatschappij was nog erg middeleeuws. Het ging om een standenmaatschappij waarbij twee standen, de geestelijkheid en de adel, tussen de vijf en de zeven procent van de bevolking besloegen. De rest van de mensen behoorde tot de derde stand. Je kon niet naar een hogere functie of stand opklimmen. Binnen iedere stand heerste er ook nog een rangorde, naargelang je beroep bijvoorbeeld. Het betrof een sterk geclassificeerde en onveranderlijke standenmaatschappij in heel Europa.

Op welke manier bracht de Franse Revolutie daar verandering in?

Het begon gematigd in 1789. Aanvankelijk wilde men de monarchie nog niet afschaffen of de republiek niet invoeren. Koning Lodewijk XVI riep de Staten-Generaal samen, omdat er ernstige financiële problemen waren, maar de derde stand wilde daar niet meer aan deelnemen, omdat die er ondergeschikt was aan de twee andere standen. Onder invloed van de Verlichting keerde de derde stand zich tegen de standenmaatschappij. De leden van die stand kwamen apart samen en benoemden zich tot volksvertegenwoordiging, hoewel ze eigenlijk niemand vertegenwoordigden,

want ze waren niet verkozen. Ze zwoeren dat ze niet uit elkaar zouden gaan vooraleer er een grondwet was - de befaamde 'Eed van de Kaatsbaan'.

Dat was een belangrijk moment, want grondwetten voor burgers bestonden toen niet. Zelfs het begrip 'burgers' bestond niet: er waren geen burgers, maar onderdanen, en de koning bepaalde de rechten van de onderdanen. Nu wilde men dus een grondwet. Dat betekende moeilijke onderhandelingen met de koning. Om het proces wat te bespoedigen, werd er in 1789 een preambule voor de nog te schrijven grondwet opgesteld, *La Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*, of de *Verklaring van de rechten van de mens en de burger*. Een fundamenteel document dat de basis voor onze huidige maatschappij vormt.

Daar begon het idee van *égalité, liberté* - gelijkheid, vrijheid ... Alleen al het begin van die verklaring was nieuw: mensen worden vrij en met gelijke rechten geboren. Dat was zeer revolutionair en een eerste concrete uiting van het Verlichtingsdenken. En er waren nog meer belangrijke artikelen. Artikel 10 bijvoorbeeld zegt dat je mag geloven wat je wil, je mag zelfs niet geloven. Ook dat was nieuw. Tot dan heerste er een

staatsgodsdienst. Hoorde je daar niet bij, dan kon je het sowieso vergeten, ongeacht de stand waartoe je behoorde. Artikel 11 is nog crucialer voor de democratie, want dat gaat over de vrijheid van meningsuiting: je mag niet alleen geloven wat je wil, je mag het ook zeggen. Dat is een basisvoorwaarde voor de democratische gedachte.

Het zou uiteindelijk nog twee jaar duren, tot in 1791, voor er een grondwet kwam. De revolutie ontspoorde echter en onder de Terreur, van 1793 tot 1794, werden die basisteksten verraden. Het is een van de grote paradoxen van de Franse Revolutie dat de uitvoerende macht, die dat terreurregime installeerde, alle andersdenkenden ging vervolgen en doden. Terwijl er wel een volksvertegenwoordiging was die voor het eerst in de geschiedenis via stemrecht was verkozen.

Maximilien de Robespierre en Jean-Paul Marat, twee politici tijdens de Franse Revolutie, waren inderdaad niet erg democratisch, ook al streden ze wel voor die democratische waarden. Waren er ook gematigdere personen?

Dat was nog zo'n paradox van de revolutie: de grote meerderheid in de volksvertegenwoordiging was gematigd, maar bang.

Het is een van de grote paradoxen van de Franse Revolutie dat de uitvoerende macht, die een terreurregime installeerde, alle andersdenkenden ging vervolgen en doden, terwijl er wel een volksvertegenwoordiging was die voor het eerst in de geschiedenis via stemrecht was verkozen

Ze vreesden de radicale minderheid die het voor het zeggen had gekregen door het angstklimaat dat was ontstaan. Men was bang voor de guillotine en voor sociale uitsluiting. Zo kon je er maar beter voor zorgen dat je niet op een negatieve manier in een van Marats kranten verscheen, want dan liep men in een grote boog om je heen. Je hoorde er niet meer bij en je politieke vrienden waren bang dat hen hetzelfde zou overkomen.

Een meer gematigde figuur was bijvoorbeeld Nicolas de Condorcet, een Verlichtingsfilosoof en medegrondlegger van de grondwet. Hij stelde een complete onderwijshervorming voor en ijverde voor de democratisering van het onderwijs, via gratis onderricht voor iedereen, van de lagere school tot de universiteit. Hij werd vervolgd omdat hij niet radicaal genoeg was en omdat hij waarschuwde voor excessen. En de meerderheid, die het eigenlijk wel met hem eens was, liet begaan. Ook dat is terreur. Dat is uiteraard zeer ondemocratisch, maar dat zie je vandaag in de parlementaire democratie ook gebeuren. Het gedogen van extremistische standpunten, of ze nu van links of van rechts of van islamisten komen, is een angstfenomeen dat je daarmee kan vergelijken.

Kunnen we dan stellen dat de Franse Revolutie niet echt een democratische revolutie is geweest?

Ze heeft geprobeerd om het te zijn. Je moet goed beseffen dat we inmiddels tweehonderd jaar verder zijn. Wij weten hoe het moet. Zij kwamen uit een periode van duizend jaar maatschappelijke stilstand. Er werd wel nagedacht over hoe het beter zou kunnen, maar ze wisten niet hoe het moest.

Als je heden ten dage vaststelt dat democratisch verkozen regeringen er na vijf jaar nog niet in slagen om een regeerprogramma te realiseren, dan zou ik niet te hoog van de toren blazen. Zonder de Franse Revolutie zouden we vandaag geen democratie hebben. Je moet dat dus niet alleen revolutionair benaderen, maar ook in evolutionaire zin beschouwen.

Aan het einde van de Franse Revolutie, in 1799, komt Napoleon Bonaparte in beeld. Welke rol heeft hij gespeeld in de totstandkoming van de democratie?

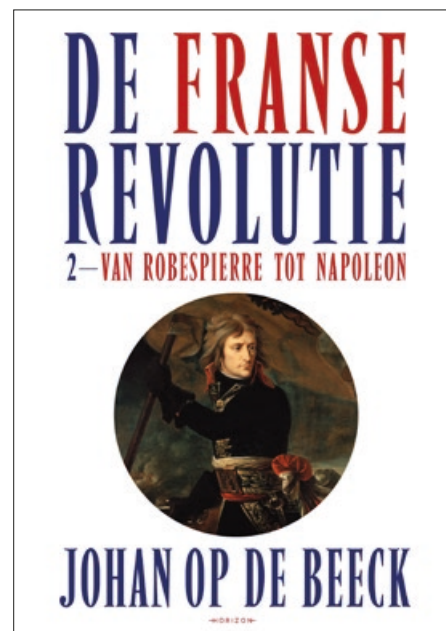
Napoleon erfde een verscheurd land dat in oorlog was met buitenlandse mogendheden waar het bestel nog minder democratisch dan in Frankrijk was. Hij erfde een gedemoraliseerd land ook, met een economie die niet meer draaide. In de eerste vier jaar van zijn bewind, tijdens het Consulaat van eind 1799 tot eind 1804, zette Napoleon het land weer op de rails. De grote idealen vertaalde hij in concrete wetteksten, instellingen en gebruiken.

Op het vlak van gelijkheid is men toen met zevenmijlslaarzen naar de toekomst gestapt. Napoleon heeft ervoor gezorgd dat het burgerlijk recht in zijn algemeenheid werd herschreven. De befaamde *Code Napoléon* of *Code civil* heeft als leidend principe dat alle mensen gelijk zijn en dezelfde rechten hebben. Wat de gelijkheid betreft, is daar op heel korte tijd de basis voor onze huidige democratie gelegd.

Wat echter de vrijheid betreft, is het een ander verhaal. Aan het begin van de Franse Revolutie heerst er een algemene vrijheid op alle vlakken, maar die wordt al snel aan de kant geschoven. Dat zal onder Napoleon niet verbeteren. Hij was niet de man van de democratische gedachte. Wel als het over gelijkheid ging, maar niet over vrijheid. Persvrijheid bestond niet. Politieke vrijheid was aanvankelijk nog redelijk aanwezig, maar langzaamaan was er eerder sprake van politieke dictatuur, alles zogenaamd voor het algemeen belang.

En toch moet je zeggen dat de vijftien jaar van Napoleons bewind, als eerste consul en nadien als keizer, onlosmakelijk verbonden is met de democratische evolutie. Alleen al het uitroepen van het keizerrijk en de kroning tot keizer. Op het schilderij van de kroning eind 1804 zie je dat Napoleon de kroon niet door de paus op zijn hoofd laat zetten, maar dat hij ze zelf plaatst. Dat heeft een enorme symbolische waarde.

Johan Op de Beeck is geschiedkundig auteur en was voorheen journalist en hoofdredacteur van diverse media: in zijn boeken en podcasts krijgen historische figuren een menselijk gezicht, hij ontrafelt politieke intriges en onthult de consequenties van de geschiedenis voor onze hedendaagse tijd

Vanaf dan krijgt het staatshoofd zijn gezag niet meer van 'daarboven', maar van de natie. Dat was het begin van de constitutionele monarchie. Die ontwikkeling én het gelijkheidsbeginsel waren enorme stappen richting democratie.

Napoleon was geen democraat, maar zijn bewind heeft wel net lang genoeg geduurd om de zaadjes van de Verlichting te laten leven en te laten uitgroeien tot de eik waarop we nu zitten. En die eik is de democratie.

Je hebt het over gelijkheid, maar tussen mannen en vrouwen was er toen geen sprake van gelijkheid?

Nee, zoals nergens in Europa. Je kan hem dat wel aanrekenen. Napoleon was de manager van de Verlichting. De *Code civil* was dé gelegenheid om mannen en vrouwen gelijke rechten te geven, maar hij heeft het niet gedaan. Van hem hadden we misschien iets meer verwacht.

Welja, als je dan toch aan het hervormen bent?

Inderdaad, maar opnieuw, de tijdgeest was anders. Onder de revolutionaire, republikeinse vrouwen waren veel voorstanders van algemene en politieke gelijkheid tussen man en vrouw, profeminiest in feite, zoals Sophie de Condorcet, filosofe en echtgenote van. Maar er waren ook anderen. De vrouw van politicus en advocaat François Robert

bijvoorbeeld was uitgesproken republikein en democratisch, maar vond helemaal niet dat man en vrouw op politiek vlak gelijk waren. Ze was voor gelijkheid, maar niet wat betreft stemrecht. De situatie was dus niet zodanig dat vrouwen rechten wilden en mannen die tegenhielden.

François Robert, over wie je daar spreekt, is een Belg die een vooraanstaande rol in de Franse Revolutie speelde. Loopt de revolutie in Frankrijk gelijk met die in België? Of komt ze later pas naar hier overgewaaid?

Vóór de Franse Revolutie brak in ons land, dat toen tot de Zuidelijke Nederlanden behoorde, al in 1787 een opstand uit tegen het Oostenrijkse gezag van keizer Jozef II, met als hoogtepunt de Brabantse Omwenteling van 1789-1790. Die revolutie kende twee componenten: een democratische component en een zeer reactionaire component.

Jozef II was een verlichte despoot die de Kerk uit de staat en het onderwijs wilde terugdringen. De reactionaire revolutie was echter radicaal tegen dat soort ideeën. De reactionairen wilden terug naar de middeleeuwen en hebben ook hun zin gekregen. De opvolger van Jozef II, keizer Leopold II, heeft alle hervormingen van Jozef II teruggedraaid. Leopold II trok zich niets van België aan, hij liet gewoon betijen. En het waren eerder uitzonderingen die zeer

democratisch waren, zoals Jan Frans Vonck, François Robert en later Louis de Potter. Zij dachten radicaal democratisch, maar ze waren niet in de meerderheid zoals dat in Frankrijk wel het geval was.

In 1830 is het moderne België ontstaan. De Belgische Revolutie die daartoe leidde, en dat is minder bekend, is ook een strijd geweest tussen enerzijds voorstanders van een democratische en republikeinse staat, waarvoor een groot draagvlak bestond, en anderzijds reactionairen, die een monarchie en een cijnskiesstelsel zonder algemeen stemrecht voorstonden. Het zijn uiteindelijk de realpolitikers tussenin die het hebben gehaald. Zij vonden de tijd nog niet rijp en dachten dat ze de onafhankelijkheid nooit aan de Engelsen verkocht zouden krijgen als ze met te radicale democratische standpunten zoals het stemrecht zouden experimenteren.

In die zin was de Belgische Revolutie van 1830 een rechtstreeks uitvloeisel van de revolutie van 1789 in Parijs. Ook daar had je die tweespalt tussen zij die een beetje democratischer wilden zijn en zij die veel radicaler wilden hervormen. Diezelfde strijd steekt opnieuw de kop op onder het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, in de periode van 1815 tot 1830, om dan los te barsten in 1830 bij het vormen van ons land België.

Het vrouwenstemrecht in België

De weg naar politieke gelijkheid

© Everett Collection / Shutterstock.com

In België duurde het tot 1948 vooraleer het algemeen vrouwenkiesrecht werd ingevoerd; de eerste vrouwelijke minister kwam er pas in 1965, de eerste vrouwelijke premier in 2019

V

rouwenkiesrecht is vandaag bijna universeel aanvaard. Zelfs in Saudi-Arabië mogen vrouwen stemmen, al is dat pas sinds 2011 het geval. In België hebben vrouwen stemrecht sedert 27 maart 1948. Dat lijkt al lang, maar België was een van de laatste landen in Europa dat vrouwenstemrecht invoerde. Alleen Portugal en Griekenland waren nog later.

Liza Janssens

Een kwestie van gelijke rechten

Tot het einde van de negentiende eeuw waren vrouwen uitgesloten van politieke rechten. Stemrecht was voor hen dan ook uitzonderlijk. De Franse Revolutie en de daaropvolgende bewegingen die de grondslag voor de moderne democratie vormden, brachten daar niet meteen verandering in. Vrouwen werden gewoonweg niet als volwaardige staatsburgers beschouwd. Pas onder druk van vrouwenbewegingen zoals de Britse suffragettes - *suffrage* betekent kiesrecht - die in de jaren 1900 demonstreerden om te mogen stemmen en andere voorvechters van gelijke rechten werd het vrouwenkiesrecht vrijwel in alle landen geleidelijk ingevoerd.

In België spraken aanvankelijk vooral katholieke politici over vrouwenstemrecht. Zo meende de katholieke regeringsleider Auguste Beernaert al in 1891 bij de discussies over het algemeen stemrecht dat als 'iedereen' zou mogen stemmen, vrouwen dat ook mochten. De socialisten waren in principe wel voor, maar wilden het in de praktijk niet meteen voor vrouwen invoeren. De liberalen waren tegen, omdat vrouwen volgens hen te veel onder de invloed van de kerk stonden, waardoor ze vreesden dat hun stem vooral naar de katholieke partij zou gaan. Dus bleef het recht onbestaande.

Een lange politieke weg

Na de Eerste Wereldoorlog kwam daar verandering in, toen het algemeen enkelvoudig stemrecht onder druk van de socialisten in allerijl werd ingevoerd. Vrouwen werden nog steeds uitgesloten door de wet van 9 mei 1919, mits enkele uitzonderingen voor bijvoorbeeld niet-hertrouwde oorlogsweduwen, om de oorlogsoffering te honoreren. In 1920 werd dan toch de stemplicht voor vrouwen bij gemeenteraadsverkiezingen ingevoerd. Een poging om die ook bij provincieraadsverkiezingen in te voeren, mislukte. Vrouwen kregen wel het recht zich verkiesbaar voor het parlement te stellen. Zo werd de socialiste Marie Spaak-Janson de eerste gecoöpteerde in de Senaat in 1921 en de socialiste Lucie Dejardin werd als eerste vrouwelijke volksvertegenwoordiger verkozen in 1929.

Wanneer men het enkelvoudig stemrecht in 1921 via een grondwetsherziening regulariseerde, pleitte de conservatieve katholieke voorman Charles Woeste voor een algemeen vrouwenstemrecht. Men kwam tot het compromis dat de invoering ervan zou kunnen via een bijzondere wet die met een tweederdemeerderheid moest worden goedgekeurd in plaats van via de lastige procedure van een grondwetsherziening.

Na de bevrijding in 1945 was men het erover eens dat vrouwen ook stemrecht moesten krijgen. Daartoe werden twee wetsvoorstellen ingediend. De toenmalige linkse regering vreesde echter voor de invloed ervan op het politieke landschap, dus kwam er uitstel.

Het debat rond vrouwenstemrecht hield evenwel aan en uiteindelijk werden de wetsvoorstellen in 1948 in de plenaire vergadering van de Kamer van volksvertegenwoordigers besproken. Op 27 maart 1948 werd het wetsvoorstel voor algemeen enkelvoudig stemrecht voor vrouwen goedgekeurd. Vrouwen konden nadien voor het eerst voor de parlementsverkiezingen stemmen op 26 juni 1949. Uiteraard richtten alle partijen zich toen uitdrukkelijk tot dat nieuwe kiespubliek.

Langzaam naar een paritaire democratie

Het is niet omdat vrouwen mogen stemmen dat er meteen ook meer vrouwen worden verkozen. Integendeel, vrouwen hadden nog lange tijd niet dezelfde mogelijkheden om actief aan de politiek deel te nemen. Pas in 1965 kwam er een eerste vrouwelijke minister: Marguerite De Riemaecker-Legot werd toen minister van Gezin en Huisvesting. En het was pas in 1977 dat we een eerste vrouwelijke partijvoorzitter kregen: Antoinette Spaak stond destijds aan het roer van de *Fédéralistes Démocrates Francophones* of de FDF - het huidige *Démocrate Fédéraliste Indépendant* of DéFI.

Gelijke rechten zijn dus geen garantie voor gelijke kansen. Daarom voerde men in 1994 de wet Smet-Tobback in die politieke partijen verbiedt om kandidatenlijsten samen te stellen met meer dan twee derde van de kandidaten van hetzelfde geslacht. Pas in 2002 werd het beginsel van de gelijkheid van mannen en vrouwen in de Grondwet opgenomen,

met de specificering een gelijke toegang tot verkozen en openbare mandaten te organiseren en de pariteit in alle uitvoerende mandaten op alle niveaus op te leggen. Daarop werden drie 'quotawetten' ingevoerd om het evenwicht tussen mannen en vrouwen op de kandidatenlijsten te verzekeren. Die stipuleren onder andere dat het verschil tussen het aantal kandidaten van elk geslacht niet groter mag zijn dan één en dat de eerste twee kandidaten van een verschillend geslacht moeten zijn.

Stappen in de goede richting

Toch is er nog steeds geen sprake van een genderevenwicht aan de top van de kieslijsten. De gemeenteraadsverkiezingen van 2019 waren daar een voorbeeld van: slechts een kwart van de Vlaamse lijsttrekkers was een vrouw. Dat komt omdat partijen bij verkiezingen op veilig spelen en lijsttrekkers kiezen die al een mandaat hebben. Slechts dertien procent van de Vlaamse burgemeesters en maar drieëndertig procent van de schepenen zijn vrouwen. Omdat vrouwen al minder aan de macht zijn, raken ze dus ook minder in een positie om aan de macht te komen.

Bij de vorming van de federale regering in 2020 werd een stap in de goede richting gezet: van de twintig leden zijn er elf vrouwen. Op het Vlaamse niveau daarentegen zijn het er slechts drie van het negenhoofdig team. Het is wel nog maar de eerste federale regering met zoveel vrouwen aan het roer. En op de drieënvijftig premiers die ons land tot nu toe rijk is, was er nog maar één vrouw, die gedurende een jaar aan het hoofd stond van een regering in lopende zaken - bovendien getekend door de coronapandemie - namelijk Sophie Wilmès, van 27 oktober 2019 tot 1 oktober 2020. Het kan dus zeker nog beter.

Wanneer mannen en vrouwen in gelijke mate vertegenwoordigd zijn bij het nemen van beleidsbeslissingen die hen aanbelangen, zijn hun rechten en gelijke kansen verzekerd. Maar als vrouwen niet voldoende vertegenwoordigd zijn in regeringen en parlementen, kunnen ze hun stem niet luid genoeg laten klinken om hun rechten te vrijwaren.

Aan de andere kant van de oceaan

Hoe geld een democratie ondermijnt

© Shutterstock.com

Of het in de Verenigde Staten nu om een presidentskandidaat, senator of burgemeester gaat, een verkiezingscampagne zonder het grote geld lijkt er een reliek uit het verleden te zijn

In 2024 trekken niet alleen wij naar de stembus, maar bijna de helft van de wereldbevolking neemt deel aan verkiezingen. Ook het grote vlaggenschip van de westerse democratie, de Verenigde Staten, maakt zich op voor een mogelijk nieuwe, maar zeker oude stuurman. Hoog tijd om ons licht te laten schijnen op hoe de meest trotse democratie ter wereld zich op een geldbank dreigt vast te varen, of hoe geld een democratie kan doen ontsporen.

Wouter Goemaere

Geld voor verkiezingscampagnes

De Verenigde Staten staan niet bepaald bekend als het land van de gelijkheid. Herverdeling is er een vies woord, je gezondheid is vooral je eigen probleem

en sommige staten gaan in concurrentie met Zwitserland en Panama als belastingparadijs. Het gevolg is voorspelbaar. Een steeds kleinere groep trekt een almaar groter deel van de welvaart naar zich toe.

In 2019 bezaten drie Amerikanen, je kent ze wel, Jeff Bezos, Bill Gates en Warren Buffett, evenveel als de armste vijftig procent van de Amerikaanse bevolking samen.

In een verkiezingsjaar draaien die notoire ondernemers wel eens de kraan open voor het publieke goed. Politici doen dan de gebruikelijke ronde om geld voor hun (her)verkiezingscampagne in te zamelen. Voor de meeste mensen een kans om hun mening via hun portemonnee te laten horen. Voor zij die wat meer hebben, een kans om een 'politieke belasting' te betalen, een vrijwillige bijdrage die hun eigen belangen tegen de wil van de burger beschermt. Politici kunnen echter moeilijk zonder die extra middelen. Aandacht trekken kost nu eenmaal een pak geld. En hoewel er vroeger grenzen stonden op wat men in de VS als burger, bedrijf of organisatie mocht bijdragen, zette het Hoogerechtshof in 2010 de sluis open.

Veertien jaar geleden spande de conservatieve organisatie Citizens United een rechtszaak bij het Hoogerechtshof aan. Centraal stond de vraag of het recht op vrije meningsuiting toelaat dat de overheid 'onafhankelijke' organisaties en bedrijven verbiedt om politieke communicatie te voeren, onder meer gezien het risico op corruptie. Met een meerderheid van vijf tegen vier stemden de rechters voor de vrijheid en tegen de beperkingen. Aangezien men geld niet rechtstreeks aan kandidaten kan doneren, moest het wel via een aparte constructie gaan. Zo zag de beruchte 'Super PAC' het leven - waarbij PAC voor *Political Action Committee* staat.

Beïnvloeding van verkiezingen

Een Super PAC is een bijzondere vorm van 'onafhankelijk politiek actiecomité' dat onbeperkt geld kan ophalen voor politieke acties, zoals reclamespotjes, oppositie-onderzoek, evenementen enzovoort. In theorie mogen de beheerders van die PACs en de verkiezingskandidaten hun campagnes niet op elkaar afstemmen. In de praktijk blijft dat verbod door een gebrek aan controle echter dode letter. Nochtans zorgen Super PACs voor een steeds groter deel van de totale campagne-uitgaven in de Verenigde Staten. Volgens data van non-profitorganisatie OpenSecrets zouden Super PACs - bij de presidentsverkiezingen van 2020 - al 64 procent van de totale campagnefinanciering behelzen.

Bedrijven steken hun politieke ambities niet altijd onder stoelen of banken. Zo kondigden enkele cryptogiganten aan dat ze 78 miljoen dollar uitgeven via een Super PAC om kandidaten die de crypto-industrie promoten, te steunen. In 2016 zamelden de steenrijke, conservatieve gebroeders Koch samen met 300 kleinere donoren zo'n 900 miljoen dollar in om de presidentsrace en de verkiezing van het Amerikaanse Congres naar hun hand te zetten. In de eerste tien jaar na de rechtszaak van Citizens United hebben 25 ultrarijke individuen samen bijna 1,4 miljard dollar aan Super PACs besteed om verkiezingen te beïnvloeden, al is dat waarschijnlijk een onderschatting.

Schatplichtig aan de gulle hand

Een steeds kleinere en meer vermogende groep domineert dus de verkiezingscampagnes van Amerikaanse politici. Die pijnlijke evolutie knaagt aan de fundamenten van de democratie. Als verkiezingen te afhankelijk worden van hoeveel men kan uitgeven, vergroot dat de schatplichtigheid aan de gulle hand. De exploderende campagne-uitgaven sinds Citizens United (van 1,3 miljard dollar in 2012 naar 3,3 miljard in 2020 - aldus OpenSecrets) bieden dan ook weinig hoop op beterschap. Zeldzame kandidaten die alleen met de steun van de gewone burger campagne voeren, zoals Bernie Sanders in 2016, krijgen het steeds moeilijker om tegen de macht van het grootkapitaal op te boksen.

Die tendensen doen de vraag rijzen of de VS nog een volwaardige democratie is. Bij de invoering ervan was het kiesrecht beperkt tot een kleine groep witte, vermogende mannen. Na eeuwen strijd om de *ballot box* of stembus toegankelijker te maken, versterkt (ongeveer) diezelfde groep langs de achterdeur opnieuw zijn greep op de politiek. De ongelijkheid houdt zichzelf in stand ten koste van de stem van de burger.

De democratie is gehackt

Of het nu om een presidentskandidaat, senator of burgemeester gaat, een campagne zonder het grote geld lijkt een reliëf uit het verleden te zijn. Een kandidaat die het zonder die steun moet doen, zal het veel moeilijker hebben om verkozen te raken. Ook politici laten zich soms ontvallen hoe

© Shutterstock.com

Een steeds kleinere en meer vermogende groep domineert de verkiezingscampagnes van Amerikaanse politici

de democratie zichzelf in het geld vastrijdt. Oud-vicepresident Al Gore zei bijvoorbeeld in 2013: "De Amerikaanse democratie is gehackt. Het Amerikaanse Congres (...) is nu niet in staat wetten aan te nemen zonder instemming van de lobby's uit het bedrijfsleven en andere speciale belangengroepen die de financiën voor hun verkiezingscampagnes beheersen."

Oud-president Jimmy Carter schetst een even somber beeld in 2015: "(Een onbeperkte hoeveelheid geld in de politiek) ondermijnt de essentie van het politieke systeem dat van de VS een groot land maakte. Nu is het gewoon een oligarchie, waarin onbeperkte politieke omkoperij bepaalt wie als presidentskandidaat wordt genomineerd of wie tot president wordt verkozen."

Politici als Bernie Sanders en andere tegenstanders van Citizens United hopen daar paal en perk aan te stellen. Zij vragen om, zoals bij ons, politieke partijen campagne te laten voeren met belastinggeld, een zure maar noodzakelijke prijs om de democratie gezond te houden. Natuurlijk houdt dat alle achterkamerpolitiek en lobbywerk niet tegen. Maar stel je eens voor dat Amerikaanse politici, net als voetballers, een truitje met de namen van hun sponsors op moeten dragen ... Wat zou dat betekenen voor het geloof in de politiek?

Democratie verdedigen en versterken

“Niet alles maar veel begint bij luisteren”

© Yasmina Besseghir

D

Dominique Willaert over zijn boek: “Ik wilde voorbij de clichés raken. In een een-op-eengesprek kan je veel dieper graven ... dan krijg je meer nuances en stoot je op de diepe existentiële gevoelens: angst, vervreemding, verlieservaringen die zich opgestapeld hebben.”

ominique Willaert, auteur en theatermaker, trok in 2022 gedurende vier maanden door de straten en wijken van de Denderstreek. Omdat extreemrechts er in 2018 monsterscores behaalde. Willaert wilde weten wat er aan de hand is en hoe het is om in die streek te leven. Met open vizier luisterde hij naar de verhalen en perspectieven van de inwoners. En hij pende ze neer in het boek *Niet alles maar veel begint bij luisteren*.

Joke Goovaerts

Dominique Willaert: “We gaan het tij kunnen keren als de traditionele democratische partijen opnieuw hun eigen politieke kernwaarden articuleren en verdedigen. Mensen moeten andere opties te horen krijgen, dan gaan ze twijfelen.”

Zijn tocht bracht Dominique Willaert van Denderleeuw en Ninove over Aalst naar Herzele, Zottegem en Geraardsbergen om te eindigen in Liedekerke. Hij sprak met een 120-tal inwoners en luisterde zowel naar mensen die er vrij recent kwamen wonen als naar hen die er gepokt en gemazeld zijn. De verhalen worden verweven met perspectieven en reflecties van mensen die er in het maatschappelijke middenveld actief zijn: vakbond, opbouwwerk, jeugdwerk, milieubeweging, zorgzame buurten. Het resultaat is een brede en gelaagde schets van wat er bij mensen leeft. Een gesprek met een gedreven man.

Je bent niet van de Denderstreek. Wat was je motivatie om het boek te schrijven?

In 2022 schreef ik het boek *Dansen op een ziedende vulkaan*. Dat was een onderzoek naar het onbehagen en de woede in onze cultuur. Dat eerder theoretische essay ontstond na de bestorming van het Capitool in de Verenigde Staten. Als kleine jongen leerde ik thuis en op school dat Amerika het symbool van het vrije Westen en de democratie was. En plots zag je hoe de Amerikaanse democratie recht in haar hart werd getroffen. Na de publicatie van dat boek kreeg ik een mail van een opbouwwerker met de vraag: wil je nu ook eens van de theorie naar de praktijk gaan en naar een hotspot van woede en onbehagen komen? De Denderstreek dus.

In 2018 stemde veertig procent van de kiezers in Ninove voor Forza Ninove van Vlaams Belanger Guy D’haeseleer. Vanwaar die vruchtbare grond voor extreemrechts?

Dat heeft onder meer met de de-industrialisatie van de streek te maken. Ik wilde weten hoe ingrijpende economische veranderingen zich in de leefsfeer en het verkiezingsgedrag van mensen vertalen. Vroeger waren er heel wat vlas- en textiel fabrieken en ook andere bedrijven, zoals de luciferfabriek Union Match, die vanaf de jaren tachtig onder andere naar lageloonlanden zijn getrokken. Het verdwijnen van de lokale tewerkstelling is zeer nefast geweest.

De Denderstreek is een proeftuinproject voor het Vlaams Belang?

Ja, en daar spelen een aantal factoren in mee. Het politieke talent van Guy D’haeseleer en Kristof Slagmulder, twee mandatarissen van Vlaams Belang, is niet te onderschatten. Met hun politiek dienstbetoon creëren ze politieke nabijheid en geborgenheid. Elke zaterdag is er een zitdag in het Vlaams Huis in Ninove. De mensen die daarnaartoe komen, zaten vroeger in de Volkshuizen die nu gesloten zijn. Daarnaast hanteren die politici een uitgekende sociale-mediastrategie en investeren ze er veel geld in.

Hoe ben je bij de mensen met wie je voor je boek sprak, terechtgekomen?

Ik heb veel gewandeld, ik ben traag door de straten en wijken gestapt en ik heb heel spontaan gevraagd: hoe is het om hier te leven? Die ene openingsvraag bracht de meesten vrij snel aan het babbelen en dat is zeer intrigerend. Ik heb een linkse kop, ik zie er niet zo mainstream uit en toch ben ik door bijna niemand afgewezen. Sommigen zeiden me: ik heb nu geen tijd, maar kom nog eens terug. Ik sprak mensen aan op terrassen, in cafés, aan bushaltes, in hondenclubs, op markten ...

Je methode is het voeren van diepgaande gesprekken?

Ik wilde voorbij de clichés raken. Dat heeft ook met een vorm van intimiteit te maken. In een een-op-eengesprek kan je veel dieper graven. Bij een eerste ontmoeting hoor je meestal de woede en gaat het over datgene waar mensen echt kwaad en ontevreden over zijn. In een tweede en derde gesprek krijg je veel meer nuances en stoot je meer op de diepe existentiële gevoelens: angst, vervreemding, verlieservaringen die zich opgestapeld hebben.

Waar situeert het ongenoegen zich bij de mensen? Wat zijn hun redenen om een proteststem uit te brengen? Migratie, vervreemding?

Het is nooit één thema op zich dat mensen van de traditionele partijen doet afhaken. Stemmen op Vlaams Belang is de laatste stap in een lang proces. En dat proces

De politieke ontzuiling heeft een gat geslagen, de politieke nabijheid en geborgenheid zijn verdwenen: de betere middenklasse kan daar relatief goed mee omgaan, de dertig à veertig procent van de mensen die sociaal-economisch kwetsbaar zijn, mist rechtstreeks contact

ontstaat door het opeenstapelen van verlieservaringen.

Oudere mensen refereren altijd met enig heimwee aan het verleden. Vroeger had je drie of vier politieke families en werd je van de wieg tot aan het graf begeleid of omkaderd door verenigingen of bewegingen. Die politieke nabijheid en geborgenheid, die vaak aan de politieke verzuiling was verbonden, was geen plat politiek dienstbetoon. Mensen werden gehoord. Burgemeesters, schepenen en volksvertegenwoordigers gaven je een hand, vroegen hoe het met je ging, met je familie ... Heel kleine dingen, die echter tot het DNA van de politiek verzuilde samenleving behoorden.

De politieke ontzuiling heeft een gat geslagen. De politieke nabijheid en geborgenheid zijn verdwenen. De betere middenklasse heeft kunnen schakelen en kan daar relatief goed mee omgaan. De dertig à veertig procent van de mensen die sociaal-economisch kwetsbaar zijn, mist rechtstreeks contact.

Er is nood aan politieke nabijheid en publieke dienstverlening?

De publieke dienstverlening is zwaar afgebouwd én gedigitaliseerd. Die digitalisering is nefast. Het menselijk contact verdwijnt, loketten sluiten en alle dienstverlening verloopt langs digitale, anonieme weg.

Daarnaast is er ook een aanval op en afbraak van tradities ingezet. Stedelijke, hoogopgeleide burgers staan klaar om met de vinger te wijzen naar foute acties rond bijvoorbeeld Zwarte Piet en carnaval. Dat doet mensen pijn. Ik beweer niet dat het geen legitieme strijden zijn, maar mensen zeggen: we hebben al niet veel en het weinige waar we iets aan hebben, nemen ze ons af.

Het Vlaams Huis in Ninove is een sterke zet van Vlaams Belang. Politiek dienstbetoon, nabijheid, mensen verbinden ... Is dat dan een voorbeeld voor andere partijen?

Dat is het zeker. Het politiek dienstbetoon is er vrij opmerkelijk. In die eerste buitenschil van Vlaams Belang zal je weinig ideologische praatjes ontdekken. Men heeft een zeer normaliserende politieke en maatschappelijke omgeving gecreëerd. Als je naar het Vlaams Huis gaat, wordt daar geen xenofobe of racistische praat verkocht. Daar hangt dezelfde sfeer als in een doorsnee café, een beetje zoals het Volkshuis waar ik als kind met mijn ouders naartoe ging. Mensen komen er een glas drinken, wat bijpraten over het weer, over hoe het thuis gaat, de moestuin ... En dan schakelt men over naar de politiek en hoor je de klassieke grappen en grullen zoals overal.

Maar er is toch een vorm van polarisatie? De witte mensen tegenover de nieuwkomers, die met een kleur?

Dat voel je pas later, niet in de alledaagse gesprekken. Pas als je er dieper op ingaat en vraagt: wat stoort er jullie? Op twintig jaar tijd heeft er een ingrijpende migratie plaatsgevonden en niemand heeft uitleg gekregen. De federale, Vlaamse en lokale overheden van de traditionele partijen zijn er niet in geslaagd om de mensen die toekomen uitleg te geven, maar ook de ontvangende gemeenschap werd niet geïnformeerd.

Ik heb heel brave mensen geïnterviewd die op het einde van het gesprek zeggen: ja, wij stemmen op Vlaams Belang. Zij hebben ooit voor andere, democratische partijen gestemd. Verwijt die mensen niet dat ze nazistisch of fascistisch zijn. Demoniseer ze niet, lach ze niet uit, zet ze niet weg als dom of marginaal. Door met hen in gesprek te gaan en naar hen te luisteren, ontdek je wat hen tot een keuze voor Vlaams Belang brengt.

Mijn analyse is dat we de democratische partijen moeten proberen terug te winnen. Dat heeft met een strategie en een keuze te maken. Vanuit het maatschappelijke middenveld zouden we dialogische oefenruimtes kunnen ontwikkelen, waarbij mensen die heel verschillend zijn met elkaar in gesprek gaan. Om van elkaar

Met *Dansen op een ziedende vulkaan* schreef Dominique Willaert een eerder theoretisch essay over het onbehagen en de woede in onze cultuur, voor *Niet alles maar veel begint bij luisteren* verdiepte hij zich in de praktijk en trok hij naar de Denderstreek, een hotspot van woede en onbehagen

te leren en om op zoek te gaan naar de common sense of het gezond verstand. In diversiteitsdebatten hebben we ellenlange gesprekken over waarin we verschillen. Maar wat is onze gemeenschappelijke noemer? Wat delen we?

Migratie is een thema in de regio?

De streek is vanaf 2000 ingrijpend veranderd. Uit Nederland en Brussel zijn er heel wat mensen met Afrikaanse roots gekomen. Zij koesteren een Vlaamse woondroom en wensen hun kinderen in een landelijke regio op te voeden, met een betaalbaar huis, goed onderwijs én rust. Mensen met een migratieachtergrond zijn vaak noodgedwongen meer informeel georganiseerd. Ze vinden geen aansluiting bij de bestaande gemeenschap en onze procedures. Maar daar kan je werk van maken.

Ook de taal is een werkpunt?

Inderdaad, die brengt ook onrust en verontwaardiging mee en angst om opnieuw te verfransen. Ik heb aan veel Afrikaanse mensen gevraagd: weten jullie dat er in Vlaanderen door onze voorouders hard is gevochten om onze taal te mogen spreken? En dan zeggen ze: *ah non, je ne le savais pas*. Je kan de Nederlandse taal technisch aanleren, maar integratie en inburgering betekenen ook dat je het historische DNA moet aanleren.

Je moet met ambassadeurs werken - mensen die een impact op de gemeenschap hebben en die anderen kunnen aansporen om rekening met de lokale gevoeligheden te houden. En dat gaat over taal, maar ook over geluid. Noem het geen lawaai, maar geluid. Heel vrolijke muziek kan voor een buur een last worden. Het gaat ook over vuilnis sorteren, over hoe je de publieke ruimte gebruikt. Grote sociale en culturele verschillen veroorzaken fricties waarmee je aan de slag moet.

Mensen samenbrengen, dat heb jij ook gedaan. Mensen die op Vlaams Belang stemmen met nieuwkomers laten praten. Is dat een oplossing om de woede en verontwaardiging weg te werken?

Misschien is het een valkuil om het woord 'oplossing' te gebruiken. Het gaat eigenlijk over hoe we de democratie kunnen verdedigen en versterken.

Vlaams Belang creëert mythevorming. Partijgenoten verspreiden complottheorieën rond 'omvolking' en klimaat. Ze maken mensen bang. Het nabootsen van dat programma is nefast. Partijen die dat doen, normaliseren het programma van Vlaams Belang. We gaan het tij kunnen keren als de traditionele democratische partijen opnieuw hun eigen politieke kernwaarden articuleren en verdedigen. Mensen moeten

andere opties te horen krijgen, dan gaan ze twijfelen.

Ik heb dat vaak gedaan in vraagvorm. Stel dat Vlaams Belang aan de macht komt, wat gaat er veranderen? Gaat die partij de mensen met een migratieachtergrond dan deporteren? Welke Europese of Belgische wet laat zo iets toe? Wie zal er de vele openstaande vacatures in de woonzorgcentra invullen? Eigenlijk moet je scenario's opstellen waarbij mensen de politieke toekomst zelf schrijven.

Je voorspelt een gitzwarte zondag bij de verkiezingen, maar in je boek is er toch hoop en positiviteit. Je verwijst daarbij naar de rol van het onderwijs, de gezondheidszorg en het opbouwwerk.

Op korte termijn ben ik bezorgd, maar ik ben helemaal niet pessimistisch. Het tij zal ooit keren en dat heeft te maken met inspanningen van veel mensen op verschillende vlakken en via diverse werkvormen. Bezorgdheid kan zich positief vertalen en een oproep voor een grotere betrokkenheid zijn. Voor mij is de sleutel daarbij dat mensen actor van verandering worden. Politiek is veel meer dan om de vier jaar een stem uitbrengen. Politiek is maatschappelijke betrokkenheid in je straat, wijk en dorp ontwikkelen en dan opschalen.

Over democratische polarisatie

Niet bedreigend, maar verrijkend

© Shutterstock.com

Wanneer een gesprek naar toxische polarisatie afglijdt, is het belangrijk om niet meteen in de tegenaanval te gaan; succesvoller is om te vragen wat de ander precies bedoelt, want doorvragen nodigt uit om na te denken over argumenten

J

e kan er tegenwoordig niet omheen, polarisatie lijkt overal aanwezig te zijn. Gaande van politieke debatten op televisie tot stevige discussies aan tafel. Is de polarisatie in onze samenleving toegenomen? En is het altijd negatief om extreme standpunten in te nemen? Op zoek naar antwoorden gaan we te rade bij Christophe Busch, criminoloog, historicus en directeur van het Hannah Arendt Instituut voor diversiteit, stedelijkheid en burgerschap.

Jana Peeters

Polarisatie lijkt de laatste tijd echt een hot topic. Hoe komt het dat we die term tegenwoordig zo veel horen?

Termen zoals polarisatie zijn modefenomenen die komen en gaan. Enkele jaren terug in de tijd was radicalisering het modewoord, momenteel is het polarisatie. Dat betekent daarom niet per se dat er meer polarisatie is. Zo iets is lastig meetbaar en moeilijk te vergelijken binnen een historische context. Wat we wel weten is dat de complexiteit van onze samenleving met een gigantische vaart is toegenomen. Ik vergelijk die al eens met de tijd waarin mijn grootmoeder leefde. Begin 1900 was het leven in Gent relatief eenvoudig. Je was katholiek, ging naar het Davidsfonds en las je eigen krant in de verzuilde realiteit. Als je niet katholiek, maar liberaal was, ging je naar het Willemsfonds en las je een andere krant.

Zowel de diversiteit van als de zienswijze op onze wereld was toen een stuk beperkter. Ook in mijn kinderjaren was dat nog zo. Toen ik naar het secundair onderwijs ging, was één op de duizend studenten islamitisch. Dat was met andere woorden geen diverse omgeving. Op één of twee generaties tijd merk je dat de wereld superdivers is geworden. Dat gaat niet alleen over de diversiteit van mensen, maar ook over de diversiteit van zienswijzen. Door de globalisering is de wereld ons dorp geworden en dat brengt een grotere complexiteit met zich mee. En dan volgt de vraag: hoe gaan we om met die toegenomen complexiteit, fricties en percepties op de wereld?

Hoe kijk jij, met een achtergrond in geschiedenis en criminologie, naar de toegenomen complexiteit van onze wereld?

Door die achtergrond weet ik hoe belangrijk ons eigen referentiekader en wereldbeeld zijn om ons gedrag te begrijpen. Mensen reageren niet per se op wat waar is, maar op wat ze denken dat waar is. Door de geschiedenis heen zien we dat heel duidelijk terugkomen. Als jij gelooft dat er binnen een samenleving superieure rassen zijn, stel het Arische ras, en inferieure rassen, stel het Joodse ras, dan ga je problematisch gedrag vertonen. Jij beschouwt jezelf immers als rationeel, binnen de grenzen van een absurd referentiekader.

Als je vandaag gelooft dat de wereld geen bol, maar een platte schijf is, dan ga je waarschijnlijk niet met een boot langs de rand van die schijf varen. Want dan heb je de rationele angst dat je boot er gaat afvaren. Voor mij is dat compleet irrationeel, omdat ik een ander wereldbeeld heb. Wat je gelooft, is bepalend voor je gedrag. Dat is de reden waarom we aandacht moeten hebben voor giftige of vijandige referentiekaders. Vanuit de vele historische inzichten dragen we de verantwoordelijkheid om lessen uit het verleden te trekken en daar vandaag beter mee om te gaan.

Is polarisatie dan altijd negatief?

Eigenlijk is polarisatie het op scherp stellen van de polen, van uiterste categorieën. Dat kan heel bedreigend zijn als het een giftige invulling kent. Maar het kan ook heel verrijkend zijn, zeker binnen een democratische situatie met een legitieme invulling. Het is cruciaal om een onderscheid te leren maken tussen democratische en toxische polarisatie.

Zo had je ten tijde van mijn grootmoeder voor- en tegenstanders van het vrouwenstemrecht in België. Wat doet een democratie? Die zorgt voor vrije ruimte en toolkits: je hebt het recht op vrije meningsuiting om die democratie te laten groeien en bloeien. Zoals polarisatie de zaken op scherp stelt, zo gebeurde dat ook met het idee van vrouwenstemrecht.

Een democratie omarmt polarisatie, maar ze moet dan wel legitiem op de bal spelen. Als polarisatie niet democratisch maar toxisch is, dan speelt ze niet op de bal, maar op het individu: dé groep, dé man of vrouw of persoon, dé samenleving. In dat geval is het makkelijk om naar een bedreigingsnarratief af te glijden, waarbij de ander de vijand is geworden. Vanuit dat frame kom je natuurlijk in de problemen, omdat je het sociale weefsel van de samenleving beschadigt. We zitten samen in de boot, maar als jouw antwoord is dat bepaalde personen uit de boot moeten, dan heb je een probleem. Dat onderscheid leren maken, is cruciaal om polarisatie beter te plaatsen.

Als je merkt dat een gesprek naar toxische polarisatie afglijdt, bijvoorbeeld

© Joke Goovaerts

Christophe Busch: "Mensen reageren niet per se op wat waar is, maar op wat ze denken dat waar is. Wat je gelooft, is bepalend voor je gedrag."

vanuit een extreemrechtse ideologie, hoe kan je daar het best mee omgaan?

Het is goed om voor ogen te houden dat mensen allemaal een mening hebben. Ze baseren zich soms op feiten, maar vaak ook niet. Wat vooral belangrijk is, is om niet meteen te gaan counteren of in de tegenaanval te gaan. Dan zit je in een ja/nee-discussie met een dynamiek van machtsstrijd. Het is veel succesvoller om te vragen wat die persoon nu precies bedoelt. Soms gebeurt het dat mensen iets zeggen dat ongelukkig genuanceerd is of dat ze informatie van sociale media proberen te herhalen.

Wanneer je doorvraagt, nodig je de andere persoon uit om na te denken over die argumenten. Vanuit zo'n denkproces of dialoog kan je verschillende lagen van nuance en complexiteit beginnen te omarmen. Gezamenlijk tracht je een gedeelde realiteit te creëren en hopelijk ga je zelf ook leren dat die persoon een eigen verhaal, eigen referentiekader en eigen geschiedenis heeft. Dat is allemaal relevant om te begrijpen waar een bepaald verhaal vandaan komt.

Nepnieuws herkennen en ontrafelen

Democratie in tijden van desinformatie

© Shutterstock.com

Desinformatie, zoals nepnieuws en misleidende info, is iets van alle tijden, het is geen recent fenomeen, maar de vorm, snelheid en omvang waarmee het in de virtuele wereld gedijt en zich verspreidt, zijn dat wel

Termen als desinformatie en fake news vliegen ons tegenwoordig om de oren. Hoewel je misschien zou denken van niet, toch is nepnieuws iets van alle tijden. Ook vroeger werden feiten verdraaid of werd er verkeerde informatie de wereld in gestuurd. Het grote verschil met nu is de impact van sociale media op de verspreiding van nepnieuws. Wat is fake news en hoe kan je het herkennen? Durven twijfelen en dubbelchecken is daarbij meer dan ooit de boodschap.

Jérémy Celen

Er zijn heel wat doeltreffende methoden om nepnieuws te ontmaskeren: het onderwijs en de klassieke media zullen in toenemende mate hun rol daarin moeten opnemen, door mensen op te leiden en hen met die nieuwe realiteit te leren omgaan

Enkele termen toegelicht

Desinformatie is informatie waarvan kan worden aangetoond dat ze opzettelijk is gemaakt om een publiek te bedriegen.

Nepnieuws is een vorm van desinformatie die als doel heeft om foute informatie op grote schaal te verspreiden. Wordt ook fake news genoemd.

Algoritme is een soort rekensom die gaat tellen welke websites of nieuwsartikels je het meest aanklikt. Na een tijdje zal het algoritme zelf voorspellen welke websites en nieuwsartikels je interessant zou kunnen vinden.

Trending verwijst naar een bepaald onderwerp dat op korte tijd veel aandacht krijgt door het aantal likes of

discussies die over dat onderwerp op sociale media plaatsvinden.

Feiten zijn vaststellingen waar niemand omheen kan en waarvoor bewijs wordt geleverd. Het zijn stabiele uitgangspunten voor overleg en discussie. Degenen die ermee geconfronteerd worden, zullen dan ook moeten beamen dat ze 'waar' zijn.

Fictie is niet gebaseerd op feiten. Fictie is verzonnen, iets dat zonder bewijs wordt voorgelegd, iets dat niet hard kan worden gemaakt. Op zich is dat geen probleem, tenzij het onderscheid tussen feit en fictie niet meer duidelijk is. Als dat gebeurt, wordt het heel moeilijk om een goede en open discussie te voeren.

Broodje aap gaat online

Broodjeaapverhalen en aprilvissen, vroeger waren dat eerder onschuldige vormen van fantasierijke verhalen, vervormingen van de werkelijkheid en grapjes. Maar tijdens de laatste twee decennia, gekenmerkt door de opkomst van sociale media, namen vormen van desinformatie de bovenhand op alle niveaus van de samenleving. De 'alternatieve feiten', gepopulariseerd tijdens het Amerikaanse presidentschap van Donald Trump, verlieten het politieke toneel niet meer.

Desinformatie is echter geen zuiver politiek instrument, ze wordt ruim ingezet door verschillende organisaties en individuen en breed verspreid over alle mogelijke maatschappelijke thema's. Dat kan gaan om desinformatie over gezondheid, bijvoorbeeld de beweringen over chips in de coronavaccins, over bloeddrinkende showbizfiguren, zie 'pizzagate' in de Verenigde Staten, of over het klimaat, zoals de klimaatopwarming als een hoax omschrijven.

Een voorbeeld van desinformatie zoals nepnieuws is geen recent fenomeen. Maar de vorm, snelheid en omvang waarmee het in de virtuele wereld gedijt, zijn dat wel. Nieuwe strategieën zoals *memetic warfare* - of memetische oorlogsvoering - deden hun intrede. Dat verwijst naar de online trollenlegers die zowel voor bedrijven als politieke partijen en natiestaten worden ingezet met als doel de invloed of macht te verstevigen of uit te breiden. Denk aan de vele cryptomuntbedrijven die de sociale media met hippe filmpjes overspoelden en waarvan er achteraf verschillende malafide bleken te zijn. Of denk aan de memes of korte filmpjes op YouTube en TikTok die een 'sterke leider' afzetten tegen een 'zwakke democratie'. Het is geweten dat onder meer Rusland daarvan gebruikmaakt.

Fake news gaat zeer snel rond, door een combinatie van massaal delen, liken en het algoritme dat je steeds meer van dezelfde content voorschotelt. Daarnaast wordt het kwalificeren van feitennieuws, analyses en opinies van opposanten als 'nepnieuws' vaak gebruikt door machthebbers of woordvoerders van niet-democratische regimes om op die wijze de persvrijheid aan banden te leggen.

Vertrouwen op wetenschap

De snelle opkomst van online communicatie en sociale media heeft een dynamiek doen ontstaan waarbij het zwaartepunt van het publieke debat is verschoven van de traditionele naar de online mediakanalen.

Overladen worden met informatie zorgt ervoor dat je het overzicht kan verliezen: like of deel daarom bedachtzaam, durf ook twijfelen en dubbelcheck via het internet de bronnen achter een bericht

Daar wordt in stijgende mate opgemerkt dat het wetenschappelijke discours rond logisch denken, rationele bewijsvoering en transparantie er wordt aangevallen. Gezien het vertrouwen in de wetenschap net op de voornoemde pijlers is gebaseerd, brengt dat gevaren met zich mee.

In opdracht van de Raad van Europa werd er een onderzoek uitgevoerd naar de verstoring van juiste informatie via mediakanalen. De studie werd door media-onderzoekers Claire Wardle en Hossein Derakhshan gerealiseerd en verscheen in 2017 onder de titel *Information Disorder*. Onafhankelijk daarvan werd een tweede studie besteld door de Europese Commissie, die een High Level Expert Group aanstelde voor een onderzoek naar nepnieuws en online desinformatie. Beide studies werkten een conceptueel kader uit met betrekking tot het ontstaan en de verspreiding van nepnieuws in de bredere context van desinformatie in het digitale tijdperk.

Beide rapporten kwamen tot de conclusie dat de verspreiding van desinformatie via het internet een bedreiging voor de democratie vormt. Dat wordt onderbouwd met de aanname dat de geloofwaardigheid van democratische waarden en verkiezingen in verschillende sectoren onder druk staan. Een snelle verspreiding van nepnieuws zorgt ervoor dat het wantrouwen en de verwarring bij de bevolking toenemen. Dat kan als gevolg hebben dat bepaalde nationalistische,

etnische en levensbeschouwelijke spanningen in de hand worden gewerkt.

Uit onderzoek - online te lezen bij Mediawijs - blijkt bovendien dat maar eenenvijftig procent van de Vlamingen vertrouwen heeft in de traditionele nieuwsmedia. Slechts drie procent van de jongeren slaagt erin om nepnieuws altijd te herkennen. Het wordt immers steeds moeilijker om echt van fout te onderscheiden.

Hoe kan je nepnieuws herkennen?

Wat kan je zelf doen tegen desinformatie en nepnieuws? Als je twijfelt aan de betrouwbaarheid van de inhoud van een bericht, like of deel het bericht dan beter niet en reageer er niet op. Want als je dat wel doet, komt het bericht ook sneller in de tijdlijn van anderen terecht. En als het nieuws dan werkelijk nep is, raakt het al breed verspreid zonder dat de echtheid werd gecontroleerd.

Wat frequent voorkomt, is de recyclage van bestaande foto's en video's. Dan wordt er een foutieve tekst en datum bij een bestaande foto geplaatst. In zo'n geval kan je best een 'omgekeerde zoekopdracht' uitvoeren via een zoekmachine of website. Daar kan je de foto opladen en dan gaat die op zoek naar de oorspronkelijke bron van de foto. Een voorbeeld daarvan is tineye.com, dat het opduiken van een bepaalde afbeelding zelfs chronologisch ordent.

Ook via de foto of video zelf kan je heel wat te weten komen. Stel dat er een foto de

ronde doet van pakweg Sint-Niklaas, maar op het beeldmateriaal zie je onbekende gebouwen, reclame in andere talen of kleurige nummerplaten bij auto's, dan moet er een alarmbelletje afgaan. Een makkelijke check doe je via bijvoorbeeld Google Maps of Google Earth, waar je de straat en omgeving kan bekijken.

Kijk ook zeker de datum en afzender van het bericht na. Als het profiel dat het bericht post, nog maar recent is aangemaakt, wees dan zeker voorzichtig. Ga na van wie de beelden komen en check of de bron te vertrouwen is. Bij nieuws over oorlogen of conflicten let je best op om je niet te beroepen op bronnen die nauw verbonden zijn met de staten of partijen in het conflict. Ga op zoek naar onafhankelijke bronnen.

Levenslang bijleren

De snelle verspreiding van valse berichten kan leiden tot meer polarisatie, een inperking van de persvrijheid en een bedreiging van de democratie. Toch hoeven we niet meteen in doemdenken te vervallen. Er zijn immers heel wat doeltreffende methoden om nepnieuws te ontmaskeren.

In toenemende mate zullen het onderwijs en de klassieke media hun rol daarin moeten opnemen, door mensen op te leiden en hen met die nieuwe realiteit te leren omgaan. Levenslang bijleren is de boodschap in de strijd tegen desinformatie.

Hoe vrij denk jij?

Gun jezelf het voordeel van de twijfel

© Bert Goossens

Sfeerbeelden tijdens de opname van de video *Hoe vrij denk jij?* met Ivan Pecnik en Martine Jonckheere

D

urven twijfelen heeft alleen maar voordelen. Het geeft je de vrijheid om kritisch te denken, scherpt je geest aan, confronteert je met je eigen vooroordelen. Gun jezelf het voordeel van de twijfel. Ga online naar hoevrijdenkijj.be, vul de tien vragen in en ontdek je resultaat.

Bert Goossens

Ook acteurs Martine Jonckheere en Ivan Pecnik ontdekken het voordeel van de twijfel. Benieuwd hoe zij het invullen van de test beleefden? Ontdek de video op de website.

Martine Jonckheere: "Zeker met ouder worden ga je iets meer en meer als een evidentie beschouwen. En dat mag je niet doen. Je moet altijd opnieuw kunnen resetten en voor jezelf denken: sta toch eens stil

bij de zaken die rond je gebeuren. En durf je mening te veranderen."

Ivan Pecnik: "Dit soort testen, dit soort momentopnamen dwingt je om te kijken: hoe hard ben ik in beweging, in welke richting zijn we aan het bewegen?"

De test *Hoe vrij denk jij?* werd door deMens.nu ontwikkeld. Het initiatief wil mensen prikkelen om genuanceerde standpunten in

te nemen over diverse maatschappelijke thema's.

Wil je tijdens de les niet-confessionele zedenleer met de test aan de slag gaan? En met de leerlingen van het secundair een oefening in kritisch denken doen? Op nczedenleer.be vind je de lesmap *Hoe vrij denk jij?* over fake news, polarisatie en democratie.

Jongeren over democratie

Een verkennende rondvraag

© Shutterstock.com

Jongeren geven aan behoefte aan betrouwbare informatie te hebben: maak informatie toegankelijk, transparant, begrijpelijk en vooral eerlijk, en laat politici de eersten in de rij zijn die naar jongeren luisteren en met hen in discussie gaan

Boeit niet!” Geldt die populaire uitdrukking onder jongeren ook als het om onze democratie gaat? Helemaal niet, getuige onze rondvraag bij een vijftigtal jongeren tussen zestien en achtentwintig jaar. Jongeren koesteren de democratie echt wel, vooral dan de vrijheid van meningsuiting. Al merken we toch ook enkele blanco plekken in hun kennis over ons samenlevingsmodel.

Luc Vangansbeke

Wat de bevroagde jongeren graag ánders willen zien: minder macht bij de partijen, minder overlappende en onnodige bestuurslagen in onze maatschappij, en problemen structureel en doordacht aanpakken in plaats van brandjes blussen op korte termijn

Luisteren naar jongeren

Met het oog op de verkiezingen die in de loop van 2024 in ons land op de agenda staan, organiseren de traditionele media regelmatig peilingen naar het stemgedrag, ook naar dat van jongeren. De resultaten daarvan kan je veelal online terugvinden.

Ook wij verzamelden verschillende jongeren en stelden hen een aantal vragen over de democratie als staatsvorm. We legden ons oor te luisteren bij twee groepen jongeren. De ene groep betreft leerlingen uit de derde graad van het technisch- en beroepsonderwijs uit Merchtem, de andere groep gaat om jongeren, zowel studenten als afgestudeerden, van een jeugdproject uit Mechelen. In totaal een vijftigtal jongeren tussen zestien en achtentwintig jaar. Geen grootschalige enquête dus, maar een beperkte momentopname.

Het procedurele en het substantiële

Op het gevaar af te simplificeren, kunnen we stellen dat de bevroagden uit het secundair onderwijs eerder de nadruk leggen op het procedurele karakter van de democratie, terwijl oudere studenten en afgestudeerden meer belang hechten aan de inhoudelijke of substantiële kant van democratie.

Dat hoeft niet te verbazen. Schoolgaande jeugd blijkt eerder gericht te zijn op zichzelf, op het ontwikkelen van het zelf en het 'meetellen', terwijl twintigers veeleer geconfronteerd worden met verschillen in ideologische standpunten en met de evolutie van onze samenleving - denk aan

de eerste stappen op de huurmarkt, de arbeidsmarkt, ontplooiingsmogelijkheden enzovoort.

Hun antwoorden zetten wel aan tot nadenken. Wordt in onze secundaire scholen voldoende nadruk gelegd op de waarden die een democratie inhoudt? Maakt men de twee grote principes, de procedurele en de substantiële, waarop onze democratie is gebaseerd, voldoende duidelijk?

Er is bijvoorbeeld een duidelijk verschil tussen de standpunten 'de grootste partij moet het voor het zeggen hebben' en 'de huidige polarisatie brengt de democratie zelf in gevaar'. Hoewel beide standpunten uitgaan van democratische beginselen, onder andere de vrije meningsuiting, houdt de eerste uitspraak geen rekening met mogelijke inhoudelijke gevolgen op termijn.

Kort gezegd, onze democratie houdt twee dimensies in. De ene dimensie gaat over democratie als uitdrukking van 'de wil van het volk'. Via verkiezingen kunnen politieke partijen naar de gunst van de kiezer dingen, al dan niet een meerderheid halen of vormen, en zo die wil van het volk in politieke besluitvorming omzetten. Dat is de procedurele kant van democratie: we organiseren verkiezingen en vormen daarna meerderheden in het parlement en de regering.

Daarnaast bestaat er ook de substantiële dimensie van de democratie. Die gaat over de waarden waar ze voor staat, waarden die zelfs grondwettelijk zijn vastgelegd: vrijheid

en gelijkheid. Met andere woorden, het gaat erom hoe men de democratie invult. Op dat vlak zijn er grote verschillen merkbaar tussen de bestaande politieke partijen. Het is op dat niveau dat de discussie woedt over hoe democratisch een partij wel - of niet - is.

Belang van vrijheid en gelijkheid

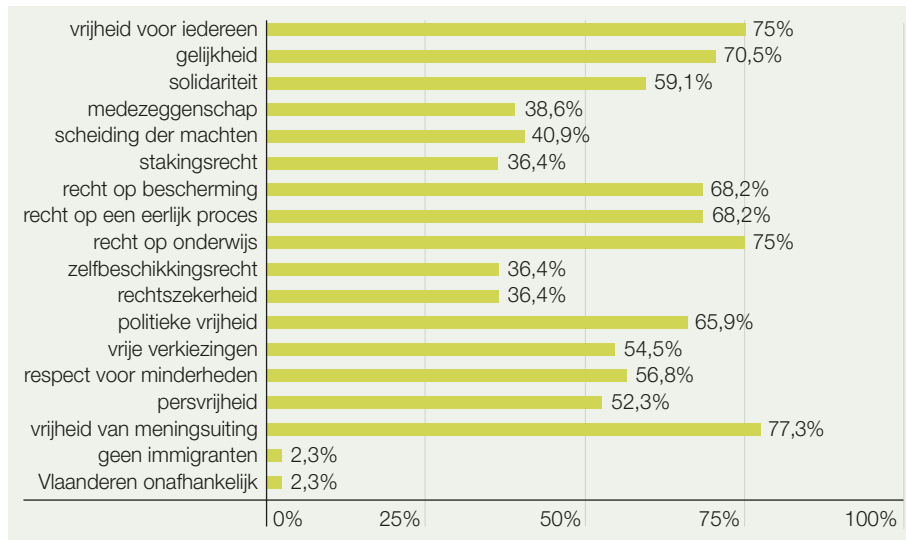
Bij de inhoudelijke kant van de democratie leggen de jongste respondenten vooral de nadruk op vrijheid, meer bepaald de vrijheid van meningsuiting en algemeen de vrijheid voor iedereen. Ook recht op onderwijs scoort hoog. Op de vierde plaats komt gelijkheid. Allemaal aspecten die in onze bevraging scores boven de zeventig procent halen. Slechts één respondent haakt in op het rechtsradicale idee dat onze verworvenheden alleen voor de eigen bevolking zouden gelden.

De twintigplussers daarentegen zien de verworvenheden van de democratie veel meer als onderling verweven en vertrekkend vanuit de beginselen vrijheid en gelijkheid.

Politici krijgen wel een veeg uit de pan wanneer het gaat over het omzetten van die democratische beginselen naar de praktijk: ze luisteren niet naar de burger, ze laten te veel polarisatie toe en vooral, ze gehoorzamen volgzzaam aan wat de partijen vooropstellen. Zestig procent van de minder jonge respondenten spreekt eerder van participatie dan van democratie.

Dat is dan ook wat jongeren ánders willen zien: (1) minder macht bij de partijen, (2) minder overlappende en onnodige bestuurslagen

Welk aspect van democratie is belangrijk voor jou?

Welk aspect van democratie is belangrijk voor jou? Bij die vraag leggen de bevroegde leerlingen uit de derde graad van het technisch- en beroepsonderwijs vooral de nadruk op vrijheid van meningsuiting, vrijheid voor iedereen, recht op onderwijs en gelijkheid

in onze maatschappij en (3) problemen structureel en doordacht aanpakken in plaats van brandjes blussen op korte termijn om het kiezerspubliek tevreden te stellen.

Anderen zoeken verandering dan weer in hun directe leefomgeving ('opnieuw meer bussen') of in de kreten en slogans zoals die door sommige partijen op sociale media worden gedeeld.

De spelregels respecteren

Is onze democratie in gevaar? Een zeer nipte meerderheid van de bevroegden is er gerust in dat de democratie in staat is om zichzelf voldoende te beschermen.

Een beperkt aantal deelnemers gaat mee in de redenering dat 'wij bedreigd worden door immigratie en linkse rakkers'.

Een twintigtal deelnemers ongeveer legt vooral de nadruk op het feit dat extremistisch gedachtegoed en polarisatie te veel invloed krijgen. Zij wijzen op de wereldwijde tendens naar verrechtsing en het van binneuit uithollen van de democratie. Enkelen verwijzen daarbij naar de schending binnen Europa van bijvoorbeeld de scheiding der machten, zoals in de jaren 1920 en 1930 al is gebeurd. Hoewel het verkiezingsspel nog democratisch verloopt, krijgen rechtse - ondemocratische - krachten te veel macht en vormen zij wel degelijk een gevaar voor de democratie.

Europa mag die regimes best op de vingers tikken, ook financieel. De redenering luidt dat wanneer je een lidstaat van de Europese Unie wordt, je de spelregels kent en je die dus moet respecteren. Zo niet moet de lidstaat de gevolgen dragen.

Bij die laatste gedachte wijzen enkele respondenten er wel op dat maatregelen van een nationale regering zoals schending van de scheiding der machten, beperking van de persvrijheid of van het zelfbeschikkingsrecht, niet gelijkgesteld mogen worden met de gevoelens van de hele bevolking die wel positief democratisch kunnen zijn.

Andere bestuursvormen dan de democratie worden absoluut niet gemaakt, op enkelingen na die 'één sterke leider' wel zien zitten. 'Ik zou kiezen voor een partij die naar het volk luistert' vat de gedachtegang van de leerlingen uit het secundair nog het best samen.

De democratie verdedigen

Als laatste punt legden we de deelnemers aan onze rondvraag de 'paradox van tolerantie' voor, zoals geformuleerd door wetenschapsfilosoof Karl Popper: "Als we ongelimiteerd tolerant zijn, zelfs jegens hen die zelf intolerant zijn, als we niet bereid zijn een tolerante samenleving te verdedigen tegen de aanvallen van de intolerante medemens, dan zal de tolerante mens te gronde gaan, en met hem de tolerantie."

De reacties op dat citaat kunnen we in twee woorden samenvatten: ofwel 'verwarrend', ofwel 'mee eens'. De jongeren willen zeker de vrijheid van meningsuiting bewaren, maar ze zijn even beducht voor een schending van de democratische waarden. Tolerantie heeft dus wel degelijk haar grenzen.

Samen met de vraag wie de democratie moet verdedigen ('het volk'), rijst dan de vraag hoe we dat moeten doen. Hoe zorgen we ervoor dat het extremistische gedachtegoed bij de komende verkiezingen in juni en oktober 2024 geen voet aan de grond krijgt? Wat kan jongeren ertoe aanzetten hun minder tolerante en minder solidaire leeftijdsgenoten ervan te overtuigen hun mening nog eens aan een grondig onderzoek te onderwerpen?

Het antwoord komt opnieuw van de bevroegden zelf: maak informatie toegankelijk, transparant, begrijpelijk en vooral eerlijk. En laat politici de eersten in de rij zijn die naar jongeren luisteren en met hen in discussie gaan.

Niet alleen politici kunnen aan die vraag naar toegankelijke informatie voldoen. Elke school heeft op dat vlak dwingend een rol te spelen. Maar ook jeugdbewegingen, sportclubs, bibliotheken, jongereninitiatieven, steden en gemeenten ... Iedereen kan bijdragen aan het behoud van onze gezonde en weerbare democratie.

Habitat

Een educatief spel rond democratie en polarisatie. Een politiek discours wordt steeds meer in afgezonderde bubbels gevoerd, met weinig oog voor de buitenwereld. De mening van zelfs de meest kritische tieners wordt gevormd door middel van berichten die een algoritme specifiek voor hen heeft uitgekozen. Wat als we onze politieke keuzes eens van een andere kant kunnen bekijken?

Habitat is een eenvoudig spel met eenvoudige keuzes, waarmee je over de toekomst van de wereld beslist.

Praktisch: twee lestijden, twee tot zes leerlingen per spel, tweede en derde graad van het secundair onderwijs, competitief, taalafhankelijk, Nederlands.

Je kan *Habitat* uitlenen bij het huisvandeMens, dankzij een samenwerking met The Playground.

The Resistance: Avalon

Een educatief spel rond democratie, polarisatie en fake news. Verkiezingen zijn een spelletje waarvan de regels in het laatste decennium alleen complexer zijn geworden. Op alle mediakanalen verspreiden de luidste stemmen provocerende headlines en onbetrouwbare statements. In een landschap overschaduwd door wantrouwen is het een opluchting om iemand te horen die precies bevestigt wat jij voelt en die zegt wat je moet denken. Maar komen die belangen overeen met die van jou?

The Resistance: Avalon is een uitdagend en leuk spel dat kritisch inschattingsvermogen en overtuigingskracht vraagt.

Praktisch: twee lestijden, vijf tot tien leerlingen per spel, tweede en derde graad van het secundair onderwijs, competitief, geheime rollen, taalafhankelijk, spelregels in het Engels.

Je kan *The Resistance: Avalon* uitlenen bij het huisvandeMens, dankzij een samenwerking met The Playground.

Verkiezingen

De Vlaamse overheid voorziet lesbundels, oefeningen, beeld- en spelmaterialen om in de klas rond democratie en burgerschap te werken. Van de basisschool tot het volwassenenonderwijs.

www.vlaamsparlement.be/nl/voor-scholen/educatief-materiaal

Bert Goossens en Christophe Van Waerebeke

Gezegd

“Als vrijheid en gelijkheid, zoals sommigen denken, voornamelijk in de democratie te vinden zijn, zullen ze het best worden bereikt als alle personen een zo groot mogelijk aandeel in de regering hebben.”

- Aristoteles, Griekse filosoof.

“De macht (in een democratie) verschijnt als een lege plaats en zij die haar uitoefenen, verschijnen als eenvoudige stervelingen die haar slechts tijdelijk bezetten; slechts met geweld of door middel van een list kunnen zij zich blijvend op het pluche nestelen.”

- Claude Lefort, Franse politiek filosoof.

“Als je iemand wil overtuigen, is hem uitschelden een van de slechts denkbare methoden. Iedereen heeft wel een aantal onderwerpen waarover hij maar een klein beetje weet. Die zijn het verraderlijkst. En het meervoud van anekdote is niet data.”

- Ruben Mersch, Vlaamse filosoof en bioloog.

Stem voor mij!

Leestip voor het aanbrengen van democratie in het basisonderwijs: *Stem voor mij!* van Pieter Vandenbroucke, met illustraties van Eugene & Louise.

Op de boerderij is paard het moe om de baas te zijn. Hond, kat en kip nemen het tegen elkaar op in een verkiezingsstrijd. Kat en hond staan tegenover elkaar en proberen elk om kip voor zich te winnen. Als kip de verkiezingen wint, maar kat of hond nodig heeft om een meerderheid te behalen, smeden kat en hond een coalitie tegen kip. Maar die duurt niet lang ...

In het boek leert het kind meer over verkiezingen en politiek, met leuke aanschouwelijke prenten en een mooie portie humor.

Te ontlenen in 't MegaZijn, meer info op: www.megazijn.be

Vrij

om alles in vraag
te stellen

WE KIEZEN VOOR VRIJ ONDERZOEK OP BASIS
VAN WETENSCHAPPELIJKE METHODES

VRIJE
UNIVERSITEIT
BRUSSEL

Wij zijn de Vrije Universiteit Brussel. We laten ons leiden door onze vrijzinnig humanistische principes van vrijheid, gelijkheid en solidariteit. Vrij om de menselijke rede centraal te stellen. Vrij om een eigen mening te vormen op basis van vrij onderzoek en wetenschappelijke kennis. Vrij om engagement duurzaam in de praktijk te brengen en van de wereld een betere plek te maken. **De wereld heeft je nodig.**

www.vub.be

Kurt Van Eeghem

Kurt Van Eeghem is presentator, acteur en schrijver

© Isabelle Pateer

Zo 'chill' nu ook weer niet

Van een weekje Lissabon - heerlijk eten, prachtige wijnen, een aardig zonnetje en wat een boeiend patrimonium - keerden we goedgemutst, cultureel bijgetankt en uiterst fit terug. Dat 'fitte' krijg je er in die stad gratis bij, ze ligt verspreid over zeven pittige heuvels en ik garandeer u, het zijn kuitenbijters.

Lissabon is opvallend kleurrijk, niet alleen de gevels in zachte tinten, de terracotta daken en de fantasierijke etalages, maar ook zijn inwoners stralen. Portugal met zijn rijke koloniale verleden mengde eeuwenlang Afrikaanse, Aziatische en Zuid-Amerikaanse kleurtjes door elkaar. Nooit eerder flaneerde ik in een stad waar de verschillen zo talrijk zijn, werkelijk alle nuances dartelen over de heuvels.

En iedereen blijft daar op het eerste gezicht uiterst relax bij, 'chill'. Het lijkt alsof men elkaar graag ziet. Nergens een spoor van racisme, al valt het op dat de 'dienende beroepen' meestal donkerder kleuren. Hoe dan ook, de omgang met elkaar is er voorbeeldig. Dacht ik. Ik genoot op hotel na van zo'n aards paradijs waar al die verschillen zich vrolijk mengen, elkaar niet naar het leven staan en samen proeven van wat Portugal te bieden heeft. En dat is best veel. Was het dan toch waar, bestaat de ideale samenleving?

Na wat googelen volgt de koude douche. Blijkbaar was ik te snel, had ik de buitenwijken overgeslagen, de slordige favela's niet bezocht, te weinig de metro gebruikt. Ook in Lissabon vallen vooral de mensen van kleur uit de boot, uitzichtloosheid en bakken racisme zijn hun deel. En het zit overal. Zelfs een goedverdienende topvoetballer, een echte ster, werd zodanig getreiterd door racistische spreekwoorden dat hij totaal ontredderd het veld verliet midden in een match. De arbiter kende geen medelijden, hij kreeg een gele kaart.

Moedeloos open ik weer andere sites, de toevloed lijkt onuitputtelijk. Ik lees over een racistische moord, over geweld en seksuele agressie.

Net als alle andere Europese landen is er een extreemrechtse partij actief, ze luistert naar de naam Chega - Genoeg. André Ventura was het eerste parlementslid van de neonazistische club. Ondertussen zijn het er zeven en die blinken uit in het voorstellen van racistische maatregelen die voorlopig geen meerderheid achter zich krijgen. Nog niet.

Iemand had me nochtans verwittigd. Een vriendelijke, attente ober in een van die vele schitterende restaurantjes reageerde verbijsterd op mijn bewondering voor de charmante entente tussen de vele minderheden in de stad. Ik moest beter weten, zei hij, en dat we straks met de verkiezingen pas echt zullen schrikken. Hij was bang voor wat er uit de urnen zou komen.

Als u dit leest, is dat nieuwe parlement gekozen, want premier António Costa, lid van de socialistische partij, moest aftreden na een corruptieschandaal, met als gevolg vervroegde verkiezingen. En die zijn uitgedraaid op een ruk naar rechts. Chega rekent zich rijk, voorspelde de ober.

Chega kreeg van overal steun, dat soort volk kijkt over de grenzen. Zo moedigde Geert Wilders het kiesvee aan om voor Chega te stemmen en Tom Van Grieken gaf André Ventura spreektijd op een congres. Activisten waarschuwden ondertussen dat de regeringsvorming afhankelijk wordt van wat Chega op 10 maart heeft bereikt. Ik grijp 's ochtends aarzelend naar de krant. Het mij zo dierbare Portugal, het ogenschijnlijk 'chille' samenleven van alle tinten weet inmiddels waar het aan toe is.

De inzichten

In het voorjaar van 2024 zijn er nieuwe afleveringen van *De inzichten* te zien op VRT 1 en VRT MAX. De opnamen ervan in de Gentse Boekentoren zijn inmiddels afgerond. Filosoferen op zondag met presentator Nic Balthazar en drie nieuwe gasten.

Joke Goovaerts

De inzichten op VRT 1 is een reeks van diepgaande gesprekken met inspirerende gasten over hun levensinzichten. Het programma werd samen met deMens.nu ontwikkeld als vrijzinnig humanistisch alternatief op de televisie naast de erediensten.

Boeiende mensen die filosoferen over het leven, met Nic Balthazar als presentator en luisterend oor. Inzichten over mensenrechten, oorlog, poëzie, virtuele wereld, jongeren, geluk, transhumanisme, sociale media, de kleine dingen des levens en zoveel meer.

In januari 2024 vonden nieuwe opnamen plaats met als gasten criminoloog Christophe Busch, moraal- en techniekfilosofe Katleen Gabriels en muzikante Meskerem Mees. De aflevering met Christophe Busch werd in februari uitgezonden. Op zondag 14 april volgt de uitzending met Katleen Gabriels en op zondag 28 april die met Meskerem Mees, telkens in de voormiddag op VRT 1.

Alle vorige afleveringen van *De inzichten* zijn online beschikbaar. Ze zijn integraal te bekijken op VRT MAX of te beluisteren als podcast.

Gasten tot nu toe waren: chef-kok Seppe Nobels, bio-ingenieur Valerie Trouet, fotografe Lieve Blancquaert, acteur en regisseur Johan Heldenbergh, documentairemaakster Karine Claassen, stand-upcomedian William Boeva, mensenrechtenactivist, kunstenaar en schrijver Fleur Pierets, acteur Frank Fockety, actrice Maaïke Cafmeyer, actrice en regisseuse Maaïke Neuville, schrijver en cultuurhistoricus David Van Reybrouck, schrijver en politicus Jan Terlouw, triatleet Marc Herremans, klimaatexperte en weervrouw Jill Peeters, actrice en juriste Lien Van de Kelder, politicoloog Jonathan Holslag, filosoof en wiskundige Jean Paul Van Bendegem, strafpleiter Christine Mussche, fertiliteitexperte Petra De Sutter, oorlogsverslaggever Rudi Vranckx, humorist Geert Hoste, oncoloog Wim Distelmans, gynaecologe Marleen Temmerman en VUB-rector Caroline Pauwels.

Nic Balthazar en Christophe Busch

Katleen Gabriels

Meskerem Mees

fotos © Joke Goovaerts

Nieuwe voorzitter deMens.nu

De algemene vergadering van de Unie Vrijzinnige Verenigingen vzw - deMens.nu heeft Raymonda Verdyck verkozen tot nieuwe voorzitter. Op 23 maart 2024 nam zij de fakkel over van Freddy Mortier, die zes jaar aan het roer van de koepelvereniging stond.

Philipp Kocks

Van 1977 tot 1985 was Raymonda Verdyck werkzaam als leerkracht niet-confessionele zedenleer in verschillende scholen in Vlaanderen. Haar inzet voor kwalitatief onderwijs en haar passie voor de ontwikkeling van jongeren leidden haar vervolgens naar een gedetacheerde positie als leerkracht bij de Humanistische Jongeren van 1985 tot 1994.

In 1994 maakte Verdyck de overstap naar een ambtelijke loopbaan. Gedurende haar periode als ambtenaar bekleedde ze verschillende leidinggevende functies binnen het Vlaamse overheidsapparaat. In 2009 werd ze aangesteld als afgevaardigd bestuurder van het GO! onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap, waar ze een belangrijke rol speelde in het bevorderen van kwalitatief onderwijs en het moderniseren van het onderwijslandschap in Vlaanderen. In 2021 ging ze met pensioen.

Naast haar professionele betrokkenheid heeft Raymonda Verdyck ook meerdere bestuursfuncties vervuld in verschillende verenigingen en instellingen, waaronder de Humanistische Jongeren, de Unie Vrijzinnige Verenigingen en de Vrije Universiteit Brussel. Momenteel is ze lid van de raad van toezicht bij de Hogeschool Gent en voorzitter van de Erasmushogeschool Brussel.

Focus op samenwerking en verbinding

Als voorzitter van deMens.nu ziet Raymonda Verdyck een nauwe samenwerking met de lidorganisaties als een van haar prioriteiten. "Ik wil nagaan wat hun vragen, noden en behoeften ten aanzien van onze koepel zijn en op die manier ook zien welke toekomst we samen kunnen uitwerken."

Verdyck spreekt zich tevens uit tegen de toenemende polarisatie en het extremisme in de maatschappij. "Op dit ogenblik lig ik wakker van de enorme verrechtsing die we in de wereld vaststellen. Ook in eigen land zien we dat het extreemrechtse gedachtegoed langzaam aan het dagelijkse taalgebruik insluipst. Dat staat haaks op hetgeen waar ik voor sta, waar wij als vrijzinnig humanisten voor staan: verbinden, niet polariseren, niet segregeren, maar ervoor zorgen dat mensen elkaar vinden en dat we een beleid voeren dat daar ook het nodige respect voor opbrengt."

Een terugblik

Freddy Mortier, de uittredende voorzitter, blikt met voldoening terug. "Onze toewijding aan de bescherming van levensbeschouwelijke

vrijheid in het onderwijs en het bevorderen van ethische vooruitgang was groot. De waardigheid van het individu en het recht op zelfbeschikking stonden steeds voorop."

De aloude beleidsdoelstelling om meer jongeren te bereiken, werd onder Freddy Mortier gerealiseerd. "Een bijzonder hoogtepunt tijdens mijn termijn was onze inspanning om jongeren meer bij onze beweging te betrekken. Door het lanceren van ons jongerenmerk Dwaalzin hebben we een modern platform gecreëerd dat de stem van de jeugd versterkt en hen dichtert bij het waardenkader van deMens.nu brengt."

Mortier sluit af met hoopvolle woorden. "Onze gemeenschap, gebaseerd op ontmoeting en verbinding, bleef groeien ondanks de toenemende druk op onze levensbeschouwing. Door mensen samen te brengen, hebben we een omgeving van respect en begrip versterkt, iets wat in deze tijden onmisbaar is."

Toekomstvisie en actie

Onder het voorzitterschap van Raymonda Verdyck staat deMens.nu voor een periode van actie. "We hebben ongelooflijk mooie waarden die we te verdedigen hebben, waarden die een bijdrage aan een betere samenleving leveren. Ik denk dat het belangrijk is dat we daarvoor de handen in elkaar slaan en er ook effectief werk van maken."

Raymonda Verdyck,
de nieuwe voorzitter

Freddy Mortier,
de uittredende voorzitter

Vrijwilligers

van bij ons

We zijn te gast in Ronse, op de plek waar zowel Vrijzinnig Ronse als het huisvandeMens actief zijn. We spreken er met twee gedreven vrijwilligers, Tom Waege, voorzitter van Vrijzinnig Ronse, en André Vansteenbrugge, oud-directeur van het Atheneum Oudenaarde en vrijwilliger afscheidsplichtigheden bij het huisvandeMens Ronse.

Dimitri De Smet - foto's © Isabelle Pateer

Tom Waege

Jij bent er voorzitter van, maar wat is Vrijzinnig Ronse?

Het principe van Vrijzinnig Ronse is eenvoudig. Iedereen die met een of andere vrijzinnig humanistische gedachte bezig is, is er welkom. Zo zijn hier heel wat verenigingen met een sociale of culturele achtergrond actief. Dat kan gaan over de meer gebruikelijke zoals het Willemsfonds, het Humanistisch Verbond en het Vermeylenfonds, maar bijvoorbeeld ook over de Fietzersbond, een aquarelclub enzovoort. Wanneer er enigszins een sociale verbinding mogelijk is, dan kunnen die mensen hier terecht.

Je bent hier al enkele jaren actief. Wat drijft je?

Ik werk graag achter de schermen en houd me bezig met het organiseren van activiteiten. Zeker wanneer die mij interesseren, zoals lezingen, evenementen en muziekevents, is dat een boeiende taak. Daaraan meewerken en er iets fijns van maken, geeft me veel voldoening. We merken ook dat Vrijzinnig Ronse intussen een zekere populariteit geniet. Op die manier krijgen we ook mensen over de vloer voor andere activiteiten. We werken drempelverlagend.

Wat maakt de vrijzinnige gemeenschap in Ronse uniek?

Ons centrum is een spil of draaischijf geworden. We hebben hier de ruimte, waarom zouden we die niet met anderen delen? Louter rond vrijzinnigheid werken, lijkt ons wat eng. We hebben liever een open geest. We staan open voor activiteiten die verbindend zijn en brengen mensen bij elkaar, waardoor er mogelijk ook vrijzinnige gedachten ontstaan. Hier kan over alles gesproken en gediscussieerd worden. Een plaats waar meningen rustig kunnen worden uitgesproken, is altijd positief. Ik ben van mening dat we de vrijzinnigheid ook mogen en kunnen overstijgen. We moeten niet in onze eigen kring blijven, want dan zitten we met de verzuiling. We moeten die overstijgen. Ook wanneer mensen andere gedachten hebben of ideeën waarmee ze nergens terecht kunnen, zijn ze hier

toch welkom. Dat wordt steeds belangrijker, zeker in tijden van polarisatie. Want anders worden mensen ongelukkig. Door onze deuren te openen, kunnen wij hen een plekje bieden.

Op de locatie van Vrijzinnig Ronse is ook het huisvandeMens bedrijvig. We zijn een vrijzinnig humanistisch centrum, waar de mens - los van afkomst en overtuiging - centraal staat. Ook politieke voorkeur laten we zoveel mogelijk achterwege, zodat iedereen hier met zijn verwachtingen, verlangens en problemen terecht kan. Hetzij bij een consulent van het huisvandeMens, hetzij bij ons om zich te verbinden met mensen met gelijkaardige denkbeelden of om ideeën uit te wisselen. Dat is het mooie aan ons centrum.

Vrijwilliger worden bij een huisvandeMens?

De keuzemogelijkheden voor vrijwilligerswerk binnen deMens.nu zijn groot. Of je jong bent of al wat ouder, veel tijd hebt of maar een paar uurtjes, of je plechtigheden wil verzorgen of administratief talent hebt ... je helpende handen zijn steeds welkom. Als vrijwilliger word je deskundig gecoacht en krijg je heel wat vormingsmogelijkheden.

Voor meer informatie kan je terecht in een huisvandeMens in je buurt. Adressen en contactgegevens vind je op de achterflap van dit magazine of online op: www.deMens.nu

Je kan ook mailen naar info@deMens.nu of intekenen via de website op: www.deMens.nu/vrijwilligers

Meer informatie over Vrijzinnig Ronse op: www.vrijzinnigronse.be en www.facebook.com/hvdmRonse

André Vansteenbrugge

Hoe ben jij bij het huisvandeMens terechtgekomen?

Nadat ik op de relatieplechtigheid van een oud-leerling had gesproken, kwam zijn opa naar me toe en zei: "Je hebt een goede stem, je spreekt vlot, wij zoeken nog vrijwilligers." En na een gesprek bij het huisvandeMens ben ik er als vrijwilliger aan de slag gegaan en sindsdien verzorg ik er plechtigheden.

Breng je verschillende soorten plechtigheden?

Doorgaans alleen afscheidsplechtigheden. Ik bracht wel al relatieplechtigheden, vooral van oud-leerlingen, maar ik ben niet zo feestelijk van karakter. Ik ben heel gelijkmoedig. Zelden ken ik grote vreugde, dus voor een relatieplechtigheid ben ik niet zo geschikt.

Afscheidsplechtigheden verzorgen lijkt mij niet eenvoudig?

De eerste keer dat ik een uitvaart bracht, was in 2003, toen een broer van mij uit het leven was gestapt. Ik wilde niet dat iemand anders het afscheid zou doen. Ook de uitvaart van mijn vrouw heb ik zelf gelezen. Het moment dat ik daar sta, probeer ik met gevoel te lezen, maar ik blijf zen. Alsof ik volledig van de wereld ben afgesloten. Ik beschouw dat als een dienst aan de gemeenschap. Veel plechtigheden worden afgeraffeld of hebben alweer diezelfde tekst, maar bij het huisvandeMens is alles op maat. Ik weet hoeveel troost het een familie biedt als de plechtigheid mooi wordt gebracht.

Zijn er bepaalde momenten die je altijd bijblijven?

Een uitvaart waar alleen de weduwnaar, kinderen en kleinkinderen waren. Een klein funerarium met een tiental mensen. Dat was moeilijk, mede omdat ik ruimtelijk zo dicht bij die mensen zat. Bij de uitvaart van mijn vrouw moest ik me mentaal ook voorbereiden op de aanwezigheid van mijn kinderen. Mijn beste vriend zat klaar, voor het geval het niet lukte. Als ik een kwartier vooraf ook maar enige twijfel voelde, dan ging ik het niet doen. Nadien was ik moe,

omdat het een enorme inspanning vroeg. Voor mensen die ik niet ken, probeer ik er ook gevoel in te leggen, het is niet dat ik een nummertje kom opvoeren. Ik kom namens het huisvandeMens en draag de boodschap uit dat een vrijzinnig humanistisch afscheid een volwaardig afscheid is.

Waarom vrijwilligerswerk bij het huisvandeMens?

Het ontsnapt aan de marktfilosofie die onze samenleving kenmerkt. Alle vrijwilligerswerk dat ik doe, is onbezoldigd. Het brengt niets geldelijks op, maar ik doe iets voor andere mensen en geef op die manier ook zin aan mijn bestaan. Of zoals Jethro Tull zingt: "And it's only the giving that makes you what you are."

Een bank vooruit

Leerkrachten niet-confessionele zedenleer over hun vak

Naam: Ruben De Henauw.....

Aantal jaren voor de klas: 8.....

School: Koninklijk Atheneum Zottegem.....

Studierichting: ASO.....

Jaren: 4de, 5de en 6de jaar.....

Hoe bereid je de leerlingen in de lessen niet-confessionele zedenleer voor op de verkiezingen?

Geïnspireerd door mensen als de Braziliaanse pedagoog Paulo Freire en - dichterbij huis - schrijver Stefan Hertmans, beschouw ik emancipatie en persoonlijke ontwikkeling als de kerntaken van ons onderwijs. Ook in de lessen zedenleer zetten we daarop in. Emancipatie is een veelzijdig proces en bestaat steeds uit een mix van competenties zoals kennisverwerving, bewustwording, kritisch denken, reflectie, het in vraag stellen van de status quo, enzovoort. Emancipatie gaat ook over het versterken van het vermogen van jongeren om actieve, geïnformeerde en betrokken burgers te zijn. Idealiter wordt er door de verschillende vakken samengewerkt om dat te realiseren.

Vrijwel alle thema's die in de derde graad de revue passeren, hebben een politieke dimensie en bereiden de leerlingen dus, meer of minder expliciet, voor op de verkiezingen. In hoofdstukken als 'de democratie is dood, lang leve de democratie' is de link met politieke bewustmaking overduidelijk. Daarbij stellen we niet alleen de vraag welke bestuursvorm het meest wenselijk is, maar gaan we ook verschillende bestuursvormen bespreken, vergelijken en tegen elkaar afwegen, en stellen we ten slotte de liberale democratie zelf in vraag.

Ook bij andere thema's waar het verband met politiek minder sterk op de voorgrond treedt, trachten we de leerlingen aan te moedigen om na te denken over hoe een samenleving er dient uit te zien en is de link met de verkiezingen dus evenmin veraf. Zoals bij het thema 'moeder, waarom werken wij?'. Daar kijken we eerst samen met de leerlingen vanuit een historisch perspectief naar (de evolutie van) 'werk', dan laten we hen reflecteren over hoe de arbeidsmarkt in een ideale samenleving moet worden georganiseerd en buigen we ons bijvoorbeeld over de vraag op basis van welke criteria het salaris van een job moet worden bepaald.

Een van mijn persoonlijke stokpaardjes zijn de socratische gesprekken die we maandelijks organiseren. Vertrekkend van een filosofische vraag, komen we al gauw uit bij actuele maatschappelijke vraagstukken die we dan dialogerend tot op het bot trachten te fileren, met de bedoeling dat de leerlingen hun eigen - vaak ook politieke - overtuigingen, waarden en aannames onderzoeken en verhelderen.

Voortaan mogen jongeren vanaf zestien jaar stemmen bij de Europese verkiezingen. In tijden van desinteresse en wantrouwen in de politiek biedt dat een mooie kans om de politieke betrokkenheid en interesse bij jongeren extra aan te wakkeren. Daartoe hebben we een lespakket uitgewerkt waarbij we in de verschillende partijprogramma's duiken, met als apotheose een heus debat à la *De zevende dag*. De leerlingen krijgen een politiek domein - bijvoorbeeld migratie, onderwijs of klimaat - en een politieke partij toegewezen en dienen dan hun standpunten te verdedigen. Niet zelden word ik verrast door de frisheid aan ideeën en het engagement waarmee ze zich in dergelijke oefeningen vastbijten. Laten we de hoop dus vooral niet opgeven en jongeren blijven bewust maken van het feit dat de mens, om het met Aristoteles te zeggen, fundamenteel een zoön *politikos* is.

Breinpijn

Speel mee en maak kans op een prijs

Vul de sudoku en/of de Zweedse puzzel in en stuur je oplossing voor **12 mei 2024** naar info@deMens.nu (vermeld in het onderwerp: Oplossing Breinpijn) of met de post naar deMens.nu, Brand Whitlocklaan 87 bus 9 te 1200 Sint-Lambrechts-Woluwe.

Vermeld volgende gegevens: je volledige naam en adres, zodat wij je kunnen contacteren als je tot de winnaars behoort, en de oplossing, namelijk de gele lijn in de sudoku en/of het sleutelwoord van de Zweedse puzzel.

Uit de juiste inzendingen worden zes winnaars getrokken: drie voor de sudoku en drie voor de Zweedse puzzel. Ieder van hen krijgt het boek *De humanisten* van Sarah Bakewell (zie Van de bovenste plank, p. 53). In het volgende nummer publiceren we de oplossingen. De winnaars worden persoonlijk gecontacteerd.

Oplossingen vorig nummer

Gele lijn sudoku: 826.754.913

Sleutelwoord Zweedse puzzel: levenshouding

De winnaars ontvangen elk het boek *Wetenschap & religie. Een spannend duo* van Patrick Loobyck.

© De Puzzelaar

		7				1		
1	9							4
		3			4			7
	6			5				
5	3			2				9
8			9				4	2
			5	9				
9				1				8
		5	8			7		1

ongeluk		graangewas	vruchtbare plaats	laagtij	mannetjes-bij	Oost-Europeaan		boom	ooievaar-achtige vogel	Engelse in-houdsmaat		niet prettig	lidwoord		serveerster
positief saldo						wig	14			niet dezelfde					
						houtsoort	4								
Italiaans brood			7			land in Azië			proberen						honderd vierkante meter
kleedingstuk				noot		autogas				zonnegod			achter		
	13			tijdvak		bekoorlijk							rund		
zeker	hert			gebrek						aanbouw					
	Egypt. godin			aflevering						internet-protocol					
			Turkse brandewijn			nuk						5			
			reeks			Chin. lengtemaat	8					Noorse munt			
boete					Engels bier					verhoogde toon		steen			uitgroei
										half (in samenst.)					
uitroep om een dier weg te jagen		reisbeno-digheid		schuld						noot				heden	
										druk					
			halfzacht		bevel	daar		deel van een fietswiel	godin van de vrede		3				houtsoort
tussenzetsel	welzijns-werkster							reis-document					lang stuk hout		
	gebrek						2	berg							
			Egypt. koning							vat	mijsn inziens (afk.)		grote zak		periode
			voorvoegsel											9	
land in het Midden-Oosten	Bijbeldeel				een bad nemen	loterijspel						Griekse letter			11
	ontsteking					voor				ingewand		keukenkruid			
				meisjes-naam		mep									
rivier in Azië		10	paling					meisjes-naam						deel van een fuik	Griekse letter
tel			rund								16				
								individue-liteit	ad interim			rechtstreeks			
									kippen-product			rond			1
verlaagde toon				Bijbelse figuur				dus					niet droog		
loofboom			binnen			schier-eiland in de Zwarte Zee						koffiesoort			12

© De Puzzelaar

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----

Draw for Change

Six Female Cartoonists Redefining the Lines

Catherine Vuylsteke

Lannoo, 2023

ISBN 9789401496025

Draw for Change portretteert zes vrouwelijke cartoonisten uit verschillende generaties en diverse landen, met elk hun eigen problematiek; dat er naast de documentairereeks nu ook een boek met persoonlijke verhalen en veel cartoons is gekomen, is een meerwaarde voor het project

Draw for Change is een internationaal gelauwerde documentairereeks over zes vrouwelijke cartoonisten uit Mexico, de Verenigde Staten, India, Egypte, Rusland en Syrië. Zij gebruiken hun tekeningen als krachtige middelen om vrouwen te versterken en om te strijden voor gendergelijkheid en vrijheid. Met de steun van onder meer deMens.nu is er ook een educatief pakket ontwikkeld, geschikt voor leerlingen uit de tweede en derde graad van het secundair onderwijs.

Journalist, auteur en filmmaker Catherine Vuylsteke heeft nu ook een boek uitgebracht, waarin ze de levensverhalen van Mar Maremoto, Ann Telnaes, Rachita Taneja, Doaa El-Adl, Victoria Lomasko en Amany Al-Ali vastlegt. Vuylsteke begint met een kleine bekentenis, namelijk dat ze niet zoveel affiniteit met en kennis over de wereld van cartoons en graphic novels heeft. Haar insteek voor het boek is vooral ingegeven door de strijd van die vrouwen die in sprekende beelden de vinger leggen op de wonde van de samenleving waarin ze leven. Het gaat om een bijzondere mix van vrouwen uit verschillende generaties en diverse regio's, met elk hun eigen problematiek. Allen strijden ze voor het recht op vrije meningsuiting en hopen ze met hun krachtige cartoons een heldere boodschap

te brengen en het maatschappelijke debat aan te zwengelen.

Terwijl de documentairereeks eerder momentopnamen toont, graaft Vuylsteke op een andere manier in het leven van de cartoonisten. Ze peilt naar hun jeugd, levensomstandigheden, motieven en gedrevenheid. Ze bracht veel tijd met hen door, luisterde uren naar hun verhalen via ontmoetingen in Leipzig, Caïro en Brussel en via zoomsessies. Vuylsteke: "De vrouwen kozen geen van allen voor de meest gemakkelijke weg. Eenzaamheid, verdriet, controversen en zelftwijfel werden onderdeel van hun leven, maar toch blijven ze overeind. Om opnieuw tegen de stroom in te gaan, alle censuur af te wijzen en te blijven proberen. Om een plek te vinden, niet alleen voor zichzelf, maar voor al de mensen die ze slechter gewapend weten om voor zichzelf op te komen. Dat is een fenomenale prestatie." Met hun cartoons kleuren ze figuurlijk buiten de lijntjes door talloze maatschappelijke, politieke en sociale problemen aan te kaarten. Sommigen hekelen homofobie, fatshaming of misogynie, bij anderen staan censuur en vervolging centraal.

De Mexicaanse Mar Maremoto maakt kleurrijke, humoristische en provocerende cartoons over seksualiteit, gender en feminisme. In de docu-

mentaire *Draw for Change: We Are Fire* zien we hoe de 29-jarige Mar opkomt voor lgbtqia+- en vrouwenrechten en een activistische rol speelt in de strijd tegen femicide. Elke dag worden in Mexico elf vrouwen vermoord. In het boek van Vuylsteke komen we meer te weten over Mars jeugd, haar obesitas, haar seksuele identiteit en hoe pesterijen een invloed op haar cartoons hebben.

In het boek is er ook plaats voor anekdotes en verhalen achter de schermen. De Syrische Amany Al-Ali, die vanuit het bezette Idlib werkt, krijgt een voorstel van een Fransman die een film over haar wil maken. Op het einde zou ze wel haar hoofddoek moeten afdoen. Ze weigert. Niet omdat ze de hidjab zo belangrijk vindt, wel omdat ze haar familie niet wenst te verliezen.

Dat er ook een boek met persoonlijke verhalen en veel cartoons is gekomen, is een meerwaarde voor het project *Draw for Change*. Het boek is Engelstalig, telt 172 bladzijden en is een absolute aanrader.

Draw for Change is een project van Clin d'œil films en Blue Bird Docs. Meer informatie vind je op: www.deMens.nu

[9]

De humanisten

Dromers, denkers en onderzoekers die de wereld veranderden

Sarah Bakewell

Ten Have, 2023

ISBN 9789025911294

De humanisten van de Britse schrijfster Sarah Bakewell geeft een inzicht in de geschiedenis van het humanisme, aan de hand van een heel aantal sleutelfiguren van de afgelopen zevenhonderd jaar. Na een korte duiding in de inleiding en een overzicht van de kenmerken van het humanisme duiken we de geschiedenis in, te beginnen bij de veertiende eeuw. Vanaf dan vormen verschillende schrijvers, wetenschappers, denkers en kunstenaars de rode draad door het ontstaan en het verder evolueren van het humanisme. We volgen hun levenswandel en krijgen een inkijk in hun persoonlijke levensverhalen. Zo ontwaren we de invloed die die personages en het humanisme hebben gehad op de wereld zoals we die vandaag kennen, dankzij de geboekte vooruitgang op tal van gebieden, onder meer wetenschap, filosofie, literatuur en kunst.

Dit boek boordevol anekdotes en intermenselijke verhalen leest vlot en is een aanrader voor wie meer te weten wil komen over het humanisme en enkele van zijn prominente figuren. Verwacht je aan een boek dat toegankelijk is geschreven voor een groot publiek. Wie op zoek is naar een meer onderzoekende en wetenschappelijke benadering van het humanisme kan mogelijk op zijn honger blijven zitten.

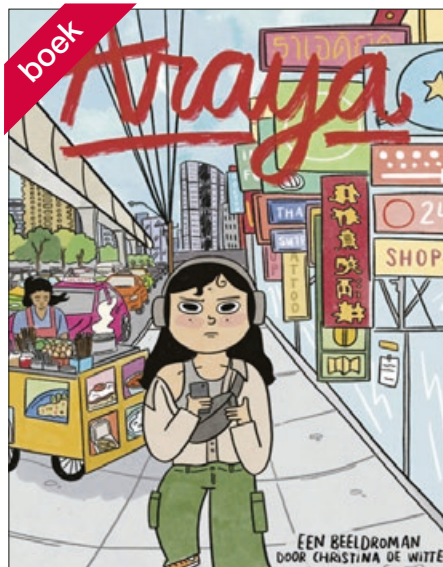
[dds]

Araya

Christina De Witte

Pelckmans, 2023

ISBN 9789463832731

Illustrator, cartoonist en schrijver Christina De Witte, ook bekend als Chrostin, de cartoonversie van zichzelf, heeft nu na tal van eerdere publicaties haar eerste beeldroman uitgebracht. *Araya* is een modern coming-of-ageverhaal. Na de dood van haar vader ziet de twintigjarige Araya, het hoofdpersonage en niet toevallig de tweede - Thaise - naam van Christina, geen andere optie dan bij haar moeder in Thailand te gaan wonen. In een land dat haar compleet vreemd is, waarvan ze de taal niet spreekt en waar ze geen vrienden heeft, gaat Araya op zoek naar zichzelf.

In deze graphic novel snijdt Christina De Witte tal van thema's aan die nauw bij haar eigen leefwereld en ervaringen aansluiten, onder meer opgroeien met of tussen twee culturen, een complexe moeder-dochterrelatie, vriendschap, liefde en seksuele identiteit. Het verhaal zelf is echter verzonnen, de beeldroman is autofictie, zo zegt Christina daarover. De mooie, sobere zwart-wittekeningen zuigen je mee in het verhaal en in de evolutie die Araya doormaakt. Gaande van het ontdekken en begrijpen tot het aanvaarden en vooral omarmen van de twee identiteiten die haar maken tot wie ze is. Meer Chrostin vind je op Instagram.

[hv]

Heat

Uitgever: Days of Wonder - Asmodee

EAN 0824968091517

De boog moet niet altijd gespannen staan. Te veel zware boeken en films wegen op het gemoed, tijd om ontspanning weer centraal te zetten. Daarom stellen we graag ons favoriete bordspel voor. In *Heat* strijden één tot zes spelers om de eerste plaats. Met behulp van een deck kaarten scheur je je racewagen over de lange stroken, vlieg je behendig door de bochten en leg je je medespelers het vuur aan de schenen. Iedere beurt neem je vijf kaarten op hand om je snelheid te bepalen. Daarmee probeer je zo snel mogelijk vooruit te raken zonder uit de bocht te vliegen of je motor te oververhitten. Als dat gebeurt, voeg je nutteloze *Heat*-kaarten aan je deck toe die je pas kwijt kan door een versnelling lager te schakelen. Alleen de behendigste chauffeur die de motor tot het uiterste weet te drijven, rijdt weg met de overwinning.

De grootste troef van *Heat* is hoe goed de mechanismen bij het thema passen. De hete adem van je medespelers in je nek duwt je om steeds grotere risico's te nemen. Te snel door de bocht? Je wil toch niet achterop raken? Voluit op het rechte stuk? Kan je motor dat wel aan? Dat eenvoudige, maar verslavende 'push your luck'-mechanisme staat centraal in *Heat*, een topper voor jong en oud.

[wg]

Vrijzinnig humanistische verkiezingen 2024

Beleidsorganen van de Unie Vrijzinnige Verenigingen vzw - deMens.nu

De koepel Unie Vrijzinnige Verenigingen vzw - deMens.nu telt momenteel 37 lidverenigingen.

De algemene vergadering is samengesteld uit vertegenwoordigers van die lidverenigingen en uit gecoöpteerden.

Elke lidvereniging kan een vertegenwoordiger, lid van de algemene vergadering, afvaardigen naar het bestuursorgaan, waarin de gecoöpteerden eveneens zetelen voor zover hun aantal niet meer dan een derde van de vertegenwoordigers van de lidverenigingen bedraagt.

De algemene vergadering verkoos op 23 maart 2024 de voorzitter en de leden van het bestuursorgaan en duidde de gecoöpteerden aan.

Het bestuursorgaan verkoos op zijn beurt de ondervoorzitter, de secretaris, de penningmeester, de leden van het dagelijks bestuur en de afgevaardigden in de Centrale Vrijzinnige Raad. De CVR vertegenwoordigt de Nederlandstalige en de Franstalige vrijzinnige gemeenschappen in België.

Bestuursorgaan UVV vzw - deMens.nu

Voorzitter: Raymonda Verdyck

Ondervoorzitter: Jef Asselbergh (Magnette-Engel-Hiernaux Stichting)

Secretaris: Willem Debeuckelaere (August Vermeylenfonds)

Penningmeester: Marc Vanryckeghem (Willemsfonds)

Leden:

Remi Baekelmans (Opvang)

Ann Bogaerts (Humanitas)

Harry Buyl (Stuurgroep voor Morele Bijstand)

Marc Cosyns (De Maakbare Mens)

Jan Deconinck (Vereniging Ernest De Craene)

Bjorn Demeulenaere (Oudstudentenbond - VUB)

Gilles De Meyer (Federatie Vrijzinnige Centra)

Hannes Develter (Hujo)

Wim D'Hondt (Het Vrije Woord)

Annie Hermans (Fakkeltjes)

Nik Honinckx (Beeldenstorm)

Rik Loens (Bevrijdingsfilms)

Chris Marchand (CGSO)

Luc Meys (Prik)

Dominiek Stroo (Brussels Studentengenootschap - VUB)

Tony Tillez (Wetenschappelijk Steunfonds - VUB)

Wilfried Van der Borght (SOS Nuchterheid)

Serge Vandervorst (Stichting voor Morele Bijstand aan Gevangenen)

Alain Vannieuwenburg (Centrum Vrijzinnig Humanistisch Erfgoed)

Basile Van Weyenberg (Studiekring Vrij Onderzoek)

Steven Vervoort (Mensen & Wetenschap)

Philippe Vis (Humanistisch Verbond)

Nini Vrijens (Werkgemeenschap Leraren Ethiek)

Aïssa Wambeke (Julius Vuylstekefonds)

Hans Weyns (Vrijdenkende en Onafhankelijke Onderwijspartners)

Gecoöpteerden:

Luc Deschouwer

Jimmy Koppen

Jef Wellens

Erevoorzitter, toegevoegd aan het bestuursorgaan: Freddy Mortier

Algemeen directeur: Anne-France Ketelaer

Afgevaardigde personeel: de procedure is lopende

Toegevoegd als deskundigen:

Jan Bories (financieel directeur)

Chantal Jacobs (directeur hr)

Gunter Joye (directeur studie & onderzoek)

Philipp Kocks (directeur communicatie)

Patricia Van de Velde (directeur externe relaties & woordvoerder)

Anton Van Dyck (directeur fondsenwerving & business development)

Dagelijks bestuur UVV vzw - deMens.nu

Voorzitter: Raymonda Verdyck

Ondervoorzitter: Jef Asselbergh

Secretaris: Willem Debeuckelaere

Penningmeester: Marc Vanryckeghem

Leden: Bjorn Demeulenaere - Gilles De Meyer - Annie Hermans -

Tony Tillez - Wilfried Van der Borght

Erevoorzitter, toegevoegd aan het dagelijks bestuur: Freddy Mortier

Algemeen directeur: Anne-France Ketelaer

Afgevaardigde personeel: de procedure is lopende

Toegevoegd als deskundigen: Jan Bories - Chantal Jacobs - Gunter

Joye - Philipp Kocks - Patricia Van de Velde - Anton Van Dyck

Afgevaardigden in de CVR

Covoorzitter CVR: Raymonda Verdyck

Leden: Jef Asselbergh - Willem Debeuckelaere - Bjorn Demeulenaere

- Marc Vanryckeghem

Algemeen directeur: Anne-France Ketelaer

Toegevoegd als deskundigen: Jan Bories - Anton Van Dyck

Raden van bestuur van de Instellingen voor Morele Dienstverlening

Op 16 maart 2024 werden de nieuwe bestuurders en hun plaatsvervangers in de Instellingen voor Morele Dienstverlening (IMD's) verkozen. Een week later voegde de Centrale Vrijzinnige Raad zijn vertegenwoordigers toe. De IMD's zijn, volgens de Wet van 21 juni 2002, "belast met het beheer van de materiële en financiële belangen van de erkende niet-confessionele levensbeschouwelijke gemeenschappen." Er is één IMD per provincie en één voor het administratief arrondissement Brussel (Nederlandstalig).

De raad van bestuur van een IMD bestaat telkens uit zeven verkozen leden en idealiter evenveel plaatsvervangers, van wie vijf verkozen door de provinciale algemene vergadering en twee door de Centrale Vrijzinnige Raad. Zij worden aangevuld met een boekhouder, een afgevaardigde van de CVR (de provinciaal directeur) of diens plaatsvervanger en de gouverneur of diens vertegenwoordiger. De laatste drie met adviserende stem.

Hieronder een overzicht van de effectieve verkozenen.

IMD Antwerpen

Verkozen door de provinciale algemene vergadering:

Harry Buyl - Wouter Kuijk - Johan Renard - Michaël Van den Poel - Philippe Vis

Verkozen door de CVR:

Wim D'Hondt - Frans Keulemans

IMD Brussel

Verkozen door de provinciale algemene vergadering:

Isaac Defise - Jan Didden - Jakobus Monteyne - Diewert Seynaeve - Julie Umbrain

Verkozen door de CVR:

Jean-Marc Bergiers - Dominiek Stroo

IMD Limburg

Verkozen door de provinciale algemene vergadering:

Stefan Damen - Guy Kindermans - Annick Pletsers - Walter Thys - Hannah Winters

Verkozen door de CVR:

Laurent Blondin - Lutgardis Machiels

IMD Oost-Vlaanderen

Verkozen door de provinciale algemene vergadering:

Victor Debeerst - Geert De Soete - Martine Dielman - Sonja Eggerickx - Luc Meys

Verkozen door de CVR:

Gilles De Meyer - Hilde Lochs

IMD Vlaams-Brabant

Verkozen door de provinciale algemene vergadering:

Christiane Debeck - Bjorn Demeulenaere - Nicolas Dutré - Nils Mens - Johan Vandersmissen

Verkozen door de CVR:

Gulperi Bütüner - Roxane Standaert

IMD West-Vlaanderen

Verkozen door de provinciale algemene vergadering:

Marc Casteleyn - Hendrik Demol - Ivan Gardedieu - Sofie Sanders - Frank Scholiers

Verkozen door de CVR:

Kris Coenegrachts - Nico Dumalin

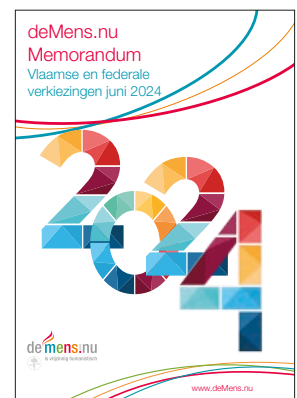
De functies van voorzitter, ondervoorzitter en secretaris van de IMD worden verkozen tijdens de installatievergadering.

UWV vzw - deMens.nu dankt de uittredende bestuurders van de algemene vergadering en het bestuursorgaan van deMens.nu en van alle IMD's van harte voor hun engagement, hun professionaliteit en deskundigheid, hun inzet en volharding.

Memorandum

Naar aanleiding van de federale en Vlaamse verkiezingen op 9 juni 2024 heeft deMens.nu een memorandum samengesteld, dat door de algemene vergadering van UWV vzw werd goedgekeurd.

In het memorandum wordt gevraagd om bij de regeringsonderhandelingen bijzondere aandacht te hebben voor volgende thema's, in een notendop: onderwijs (keuzevrijheid versterken en diversiteit bewaken), ethische dossiers (vooruitgang in plaats van stilstand), vrijzinnig humanistische dienstverlening (uitbreiding en diversificatie), asielbeleid en atheïsme (bescherming en erkenning), financiering van levensbeschouwingen (fundament van gelijkheid en onderzoek), een blik op en in de toekomst (behoud van verworven rechten en aandacht voor toekomstige uitdagingen zoals AI en klimaat). Meer informatie op: www.deMens.nu

Op het terrein

Hans De Ceuster

© Shutterstock.com

Moreel consultants bij Defensie nemen de pen op en geven een inkijk in hun werk en werkomgeving

De zaken die ertoe doen

Het kan niet genoeg gezegd worden en daarom herhaal ik het hier nog maar eens: leve de leerkrachten. Ik maak dat statement uiteraard niet alleen onder invloed van mijn omgeving, maar vooral omdat ik oprecht geloof dat onze leerkrachten een ontzettend belangrijke rol spelen in het versterken van de democratische waarden bij kinderen en jongeren, en daardoor nemen ze ook mee de verdediging van onze democratie op zich.

Ik merk immers hoe mijn kinderen door hun leerkrachten aan het denken worden gezet. Tijdens de vakantie kwam mijn jongste van acht plotseling af met de boodschap dat hij na zijn dood in de grote oven wilde terecht komen en niet in de natuur verstrooid wilde worden. Het was vast iets dat binnenin al lang aan het borrelen was, ingegeven door het overlijden van zijn grootvader en de gesprekken daarover met zijn juf niet-confessionele zedenleer. Het was een thema dat tijdens de vakantie meermaals aan bod kwam, inclusief de nodige aandacht voor wat er na de dood zou zijn en de vraag wat niets dan is.

De onderwerpen waarover we het hebben, zijn - gelukkig - niet altijd even diep, want deze week ging het over de pen die hij voor zijn verjaardag kreeg. Het is een pen in de vorm van een bezemsteel en de grote, belangrijke vraag was of het nu eerder een Nimbus 2000 of een Vuurfliets is.

Vooraf echter wilde hij zijn bezemsteelpen héél erg graag meenemen naar de klas. Maar toen hij een vorige keer zijn pen in de vorm van een veer had meegenomen, kreeg hij van de juf de opmerking dat speelpenen thuis moesten blijven, en dat was iets dat hij fundamenteel oneerlijk vond. Een stevig dilemma ontwikkelde zich: moest hij in discussie gaan over die regel, hem gewoon overtreden of zich erbij neerleggen?

Net zoals de gesprekken over 'wat is er na de dood' of 'wat is niets', werd dit weer een leuk, meanderend en geanimeerd gesprek, dat in de kern bleek te gaan over het gebrek aan vertrouwen in het goede van de mens, en net dat thema is de laatste tijd onderhuids sterk aanwezig in mijn omgeving. Vertrouwen lijkt namelijk ruimte te moeten maken voor steeds meer regeltjes en controle. En wat blijkt? Niet alleen een achtjarige, maar ook zijn vader en diens collega's hebben blijkbaar een stevig probleem met het gebrek aan vertrouwen in de mens en met het primaat van de regeltjes.

Die regel werd uiteraard ingesteld omdat een speeltje in handen van sommige achtjarigen nogal snel een storend object vormt. Het gevoel van mijn zoon over de oneerlijkheid die van die ene regel uitgaat, leert me veel over hoe ik zelf - in mijn ogen - onterechte regeltjes ervaar. Misschien ben ik wat te anarchistisch, maar mijn hart roept om met een spons alle regeltjes gewoon weg te vegen en te vertrekken vanuit het idee dat alle mensen echt wel goed willen zijn. Zou dat heus zoveel chaos opleveren? Volstaat het niet om een goede waardenbasis te leggen en daarop onze democratische samenleving te bouwen?

Ik wens mijn jongens in elk geval toe dat ze nog lang verontwaardigd kunnen zijn over de zaken die ertoe doen. Dat ze hun anarchistische en kritische kantjes vrij mogen ontwikkelen. Dat ze stevig aan hun waarden werken en van daaruit vertrekken om de wereld mooier te maken. En net om die reden ben ik leerkrachten zo dankbaar, want ze leren onze kinderen en jongeren kritisch te denken en de dingen in vraag te stellen, en ze schuwen de grote en moeilijke vragen niet. Alleen door voor jezelf te leren denken, zullen de kinderen van vandaag uitgroeien tot de beste verdedigers van onze democratische waarden van morgen. Want onze democratie heeft verdedigers nodig, altijd.

Berichten van Ben

© Shutterstock.com

Ben is een gedetineerde in de penitentiaire instelling van Oudenaarde. Om privacyredenen is Ben een schuilnaam

Omgezet in positiviteit en stabiliteit

De mentale moeheid van dit bestaan werd geïntensiveerd door de coronaperikelen en het uitblijven van lijfelijk contact met mijn familieleden, vooral de leuke omgang met de kinderen van mijn broer miste ik. Videobezoeken waren een mooi alternatief, maar ik stelde vast dat die voor kinderen niet zo'n boeiende bezigheid zijn. Het was dan ook een opluchting om hen weer in de familiale bezoekruimte te kunnen ontmoeten. Regelmatig twee uur met mijn broers gezin doorbrengen, hebben we broodnodig en gelukkig kunnen we nu met z'n allen opnieuw als vanouds met elkaar omgaan.

Ik ben ook erg opgelucht dat mijn vrijwilligerswerk weer is gestart. Enkele maanden geleden al werd me groen licht gegeven om tweehonderd uur arbeid te verrichten, om een geldsom te bekomen die integraal naar een van mijn slachtoffers gaat. Het was frustrerend voor alle betrokken partijen dat het geruime tijd duurde vooraleer ik daadwerkelijk kon beginnen. Nog vier werkdagen en die taak zal volbracht zijn.

Ik had ook opnieuw een aanvraag ingediend om voor de strafuitvoeringsrechtbank, de SURB, te verschijnen. Hoewel dat erg belastend voor de geest en de moraal is, leek het moment aangebroken om die calvarietocht nogmaals te ondernemen. Het was ondertussen twee jaar geleden dat ik voor de SURB verscheen. Op de dag van de zitting had ik echter koorts en hoestte en snatterde ik erop los. Ik moest meteen in quarantaine. Tja, men nam geen risico, en terecht. Ik had gelukkig geen corona, maar de onrust en onzekerheid die gepaard gaan met het aftellen van de dagen naar een zitting, werden stevast met enkele maanden verlengd. Het houdt je van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat bezig en het heeft een weerslag op nagevoel alles, althans in mijn geval. Aangetaast energiepeil, verminderde eetlust, concentratiestoornissen, slecht slapen, kortom, een mens is blij dat hij kan gaan werken om zijn gedachten te verzetten.

Positief in die periode was dat ik het vrijwilligerswerk had. Maar het werk op zich vergt dermate weinig concentratie, waardoor mijn gedachten ook tijdens de zes uur arbeid geheel door die nakende SURB-zitting werden opgeslorpt. *No rest for the wicked*. Dan maar wat uitputting zoeken door te bewegen en op die manier een uitlaatklep te creëren om die last kwijt te raken of toch even te vergeten. In hoeverre kan men zijn eigen falen vergeten, als men er voortdurend mee wordt geconfronteerd. Ook het bekijken van series zorgde voor afleiding in die moeilijke periode.

Een voordeel van de huidige maatregelen is dat ik niet langer een week op transfer moet om voor de SURB te verschijnen, maar dat er op de dag zelf een overbrenging plaatsvindt. Heen en terug met een celwagen, vergezeld door een cipier en twee agenten. Op zich een leuke rit, aangezien ik eens andere visuele input kon opslaan en dat ontspande me op een moment dat het uitermate welkom was. Het zien van wagens, maar vooral van groen en gebouwen deed me deugd. Dat zal u misschien vreemd overkomen, maar als u - zoals ik - jarenlang met eenzelfde uitzicht leeft, is eender welke variatie op dat thema een lust voor het oog. Ik heb in mijn leefomgeving geen boom, gras of iets dergelijks en dat maakt de begroeiing langs de snelwegen tot oasen van groen, hoewel ik er geen picknick zou houden.

Dankzij die rit was ik voldaan in een behoefte en dat heeft een positieve uitwerking gehad. Het maakte dat een groot deel negativiteit in positiviteit werd omgezet en er ontstond meer stabiliteit. Het rationele werd niet meer door het emotionele verdrongen. Als men zaken tegemoet treedt waar beslissingen omtrent je bestaan worden getroffen, kan men maar beter rationeel blijven. Zonder in detail te treden, kan ik stellen dat de zitting goed verliep en dat ik er vrij van indrukken en verwachtingen ben weggegaan.

Tinneke Beeckman

Tinneke Beeckman is filosofe en schrijfster

© Bob Van Mol

Elk individu weerspiegelt zijn tijd

Maken individuen de geschiedenis? Of creëren historische omstandigheden de macht van bijzondere individuen? Die discussie wordt al lang gevoerd - in zijn roman *Oorlog en vrede* uit 1869 wijdt Leo Tolstoj er een heel hoofdstuk aan.

De kwestie is extra actueel, nu er bijzondere verkiezingen plaatsvinden. De vraag is niet alleen welke kandidaat de verkiezingen wint, maar of de democratische rechtsstaat zelf overeind blijft, indien een extreme kandidaat het haalt. De kansen daarop zijn reëel, kijk maar naar Donald Trumps mogelijke herverkiezing in november 2024 als president van de Verenigde Staten.

In deze verkiezingsperiode benadrukken media vooral de rol van individuen. Ze hebben minder aandacht voor de langere, bredere evoluties door de tijd heen. Dat is logisch, ze brengen 'het nieuwe' en dat is vooral wat individuen elke dag zeggen en doen. Daarbij genereren kandidaten tegenwoordig extra aandacht, onder meer via sociale media. Trumps provocaties en leugens worden bijvoorbeeld uitvoerig besproken. Hij is een echte showman die vroeger een realityshow op tv had. Het mediaspektakel versterkt de indruk dat individuen bepalen hoe de toekomst eruitziet. Daarom moeten machtige individuen geanalyseerd worden: wat zijn hun temperament, achtergrond, motieven?

Die analyse is belangrijk. Toch weerspiegelt elk individu zijn tijd. Wat iemand vermag, hangt af van omstandigheden die hij niet zelf heeft gecreëerd. De bredere maatschappelijke en politieke evoluties zijn dan ook minstens zo belangrijk om de macht van individuen te begrijpen. Dat ruimere perspectief helpt ook om te weten wat er moet veranderen, opdat een democratische rechtsstaat niet langer op het spel staat.

Neem nu de zaak Trump. Met zijn autoritaire, gewelddadige, leugenachtige stijl lijkt hij fundamenteel van zijn meer klassiek-Republikeinse voorgangers te verschillen. Toch bouwt hij verder op een politieke retoriek die decennia voordien werd ingevoerd. Vanaf de jaren tachtig lanceerde president Ronald Reagan het idee dat Democraten niet het algemeen belang dienen, maar *special interests*, zoals de belangen van minderheidsgroepen en migranten. Langzaam werden Democratische politici niet meer als politieke tegenstanders omschreven, maar als vijanden van het Amerikaanse volk. Die wending wordt uitdrukkelijker in de jaren negentig, schrijft historicus Thomas Frank in *What's the Matter with Kansas? How Conservatives Won the Heart of America*.

Met de financiële steun van grote bedrijven begon de Republikeinse partij een ideologische strijd. Die draaide niet meer rond economische verhoudingen, maar rond sociale en culturele verschillen. Voortaan moest de *blue-collar worker* - de arbeider - niet meer opboksen tegen 'big business', maar tegen arrogante 'liberale elites'. Die elites zijn hogeropgeleid, antichristelijk en ze minachten de 'gewone' Amerikanen. Ze controleren het overheidsapparaat en de media, waarmee ze zichzelf en minderheden vooruithelpen. Zo bedreigen ze de vrijheid, de veiligheid en de waarden van het Amerikaanse volk, klinkt het. Trumps achterban krijgt dat polariserende verhaal al jaren te horen. De Democratische partij heeft moeite daarop een constructief antwoord te vinden.

De komende verkiezingen zijn heel belangrijk. Maar om de democratie te herstellen, is veel meer nodig dan een overwinning tussen individuen.

Democratie

illustratie © Herfinde Demaerl

WIJ ZIJN ER VOOR JOU!

In een huisvandeMens kan je terecht voor: informatie (o.a. waardig levenseinde) - gesprekken - vrijzinnig humanistische plechtigheden - gemeenschapsvormende activiteiten - vrijwilligerswerk

Provincie Antwerpen

Jan Van Rijswijcklaan 96
2018 Antwerpen
03 259 10 80
antwerpen@deMens.nu

Lantaarnpad 20
2200 Herentals
014 85 92 90
herentals@deMens.nu

Begijnhofstraat 4
2500 Lier
014 85 92 90
lier@deMens.nu

Hendrik Consciencestraat 9
2800 Mechelen
015 45 02 25
mechelen@deMens.nu

Laar 2 bus 2
2400 Mol
014 85 92 90
mol@deMens.nu

Begijnenstraat 53
2300 Turnhout
014 42 75 31
turnhout@deMens.nu

Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Saintelettesquare 17
1000 Brussel
02 242 36 02
brussel@deMens.nu

Campus Etterbeek VUB
Pleinlaan 2
Site Willy Van Der Meeren
Lokaal P3.0.DE10, gele units
1050 Brussel

Provincie Limburg

Klokkestraat 4 bus 1
3740 Bilzen
089 30 95 60
bilzen@deMens.nu

Opitterstraat 20
3960 Bree
089 73 05 00
bree@deMens.nu

Grotestraat 10
3600 Genk
089 51 80 40
genk@deMens.nu

Albrecht Rodenbachstraat 18
3500 Hasselt
011 21 06 54
hasselt@deMens.nu

Koningstraat 49
3970 Leopoldsburg
011 51 62 00
leopoldsburg@deMens.nu

Hertog Jan Plein 24
3920 Lommel
011 34 05 40
lommel@deMens.nu

Rijksweg 380
3630 Maasmechelen
089 77 74 21
maasmechelen@deMens.nu

Kazernestraat 10 bus 1
3800 Sint-Truiden
011 88 41 17
sinttruiden@deMens.nu

Vlasmarkt 11
3700 Tongeren
012 45 91 30
tongeren@deMens.nu

Provincie Oost-Vlaanderen

Koolstraat 80-82
9300 Aalst
053 77 54 44
aalst@deMens.nu

Boelare 131
9900 Eeklo
09 218 73 50
eeklo@deMens.nu

Kantienberg 9
9000 Gent
09 233 52 26
gent@deMens.nu

Zuidstraat 13
9600 Ronse
055 21 49 69
ronse@deMens.nu

Stationsplein 22
9100 Sint-Niklaas
03 777 20 87
sintniklaas@deMens.nu

Hoogstraat 42
9620 Zottegem
09 326 85 70
zottegem@deMens.nu

Provincie Vlaams-Brabant

Leuvensestraat 28
3200 Aarschot
013 32 53 09
aarschot@deMens.nu

Koning Albertstraat 87
3290 Diest
013 32 53 09
diest@deMens.nu

Molenborre 28 bus 2
1500 Halle
02 383 10 50
halle@deMens.nu

Brusselsestraat 203
3000 Leuven
016 23 56 35
leuven@deMens.nu

Beauduinstraat 91 bus 1
3300 Tienen
016 81 86 70
tienens@deMens.nu

Frans Geldersstraat 23
1800 Vilvoorde
02 253 78 54
vilvoorde@deMens.nu

Provincie West-Vlaanderen

Hauwerstraat 3C
8000 Brugge
050 33 59 75
brugge@deMens.nu

Esenweg 30
8600 Diksmuide
051 55 01 60
diksmuide@deMens.nu

Korte Torhoutstraat 4
8900 Ieper
057 23 06 30
ieper@deMens.nu

Galopperstraat 48
8670 Koksijde
058 52 08 94
koksijde@deMens.nu

Overleiestraat 15A
8500 Kortrijk
056 25 27 51
kortrijk@deMens.nu

Godshuislaan 94
8800 Roeselare
051 26 28 20
roeselare@deMens.nu

De huisenvandeMens zijn
een initiatief van deMens.nu

Meer info op
www.deMens.nu

